

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een %end...Reformatie
jaargang

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

KERKELIJK LEVEN / K. de Vries

*In dit nummer:*KERKELIJK LEVEN **121***K. de Vries*55 jaar Vrijmaking:
en toen?MEDITATIEF **126***E.C. Luth*Wat je van een seraf
kunt lerenWANDELEN MET GOD **127***H. Drost*

Luisteren naar genade

ACHTERGRONDEN **128***P.L. Voorberg*

Wat is de kerk 3

OPVOEDING EN ONDERWIJS **133***Jetze J.D. Baas*

Liefde in de opvoeding 1

SAMENLEVING **138***J. Westert*

Dwarsliggers in de polder 2

LIED VAN DE WEEK **141***A. de Heer-de Jong*Lied 114: 'ik zag een
nieuwe hemel zich verheffen'**en verder...**Gedicht
Meegelezen
Lijf de Kerken

55 JAAR VRIJMAKING: EN TOEN?

Verandering en verwarring. onzekerheid en onbegrip. Dat zijn woorden die je momenteel veel hoort in de vrijgemaakte Gereformeerde Kerken. Er is van alles in beweging. Oude standpunten worden verlaten, oude Zekerheden vallen om. De laatste mijlpaal is de unie tussen GPV en RPF. Een jaar of twintig geleden nog ondenkbaar.

*De manier waarop deze processen verlopen, wekt bij deze en gene onbehagen. De beide columns van prof. dr. R. Kuiper in het **Nederlands Dagblad** naar aanleiding van 55 jaar vrijmaking getuigen daarvan. Wat hij schreef over een kerkvisie die stilzwijgend veranderd is, houdt de gemoederen bezig. Ds. P.L. Voorberg ziet er aanleiding in voor een presentatie van zijn grondige studie op Schriftgegevens over de kerk, elders in dit blad.*

De dingen die Kuiper aansnijdt, laten ook mij niet los. In dit artikel concentreer ik mij op de manier waarop hij argumenteert. Het tweede gaat over de zaak die Kuiper aansnijdt. In het derde hoop ik iets te zeggen over hoe we misschien verder kunnen komen.

Waarover schreef Kuiper?

Veel van wat Kuiper schrijft over de sfeer die jarenlang in onze kerken heeft geheerst, is herkenbaar. Toch meen ik dat hij zijn verhaal verzwakt door de manier van argumenteren. Dat is jammer want het leidt de aandacht hinderlijk af van wat hij wil zeggen. In dit artikel wil ik dat proberen te laten zien. In het volgende kom ik dan weer terug op wat Kuiper wilde zeggen.

Laat ik eerst weergeven wat Kuiper in zijn eerste artikel (31 juli 1999) schreef. Het gaat over de karakteristieke positie van de vrijgemaakten. Hij haalt herinneringen op. Zowel anderen als hijzelf hebben ervaren dat de vrijgemaakten heel sterk redeneerden vanuit het sche-

ma 'ware-valse kerk'. De kerk van Christus had in Nederland maar één adres: de vrijgemaakte kerk. "En dit was niet de mening van deze en gene, dit was de algemene toon". Op deze kerkvisie werd alles gebouwd: scholen, organisaties, beoordelingsschema's. Met als resultaat een negatief imago bij anderen. Inmiddels proberen vrijgemaakten, aldus Kuiper, dit verleden zo snel mogelijk te vergeten. De karakteristieke kerkvisie is ingeslikt: er wordt niet meer over geschreven en weinig over gesproken. Het zit Kuiper echter niet lekker dat dit stilzwijgend gebeurt. "Het zou fair zijn te erkennen dat de vrijgemaakte kerkvisie te eng is geweest en medechristenen in een onjuist daglicht heeft geplaatst". De vrijgemaakten zijn aan hun verleden verplicht op nieuw verantwoording te geven van een visie op de kerk. Dat is voor Kuiper 55 jaar na de Vrijmaking zelfs "de meest urgente theologische opdracht. Het is niet goed dat juist op dit punt de radiostilte het grootst is".

Reacties

Op het artikel van Kuiper kwamen reacties. Ingezonden stukken in het Nederlands Dagblad met kritiek of bijval. Daaronder een reactie van dr. A.N. Hendriks. Hendriks erkent dat er misschien wel kerkleden en predikanten hebben gesproken in de door Kuiper geschetste trant. Maar in het officiële spreken van de vrijgemaakte Gereformeerde Kerken kwam dit zo niet voor. Hij herinnert eraan dat de generale synode meteen in 1946 contact zocht met de Christelijke Gereformeerde Kerken. In 1951 vroegen die naar dezelfde dingen als waar Kuiper over schrijft. De deputaten schreven toen terug: "Wie heeft u diets gemaakt dat wij alle andere kerken als valse kerken bestempelen? In onze mondelinge samensprekingen is dergelijke dwaasheid duidelijk weerlegd", Dr. Hendriks wijst verder op het afwijzen van de leer van ds. J. Hoorn door diverse synoden.

Van een radiostilte is volgens Hendriks geen sprake. Kijk maar naar de recente nota 'Omtrent de kerk' van onze deputaten Kerkelijke Eenheid, waarover met de synode van de CGK in 1998 overeenstemming is bereikt. Daarmee zijn hun vragen rond ons denken over de kerk weggenomen.

Kuipers rekenschap

Op 28 augustus geeft Kuiper in zijn column antwoord op de reacties. Hij houdt vol dat zich bij wijze van stille revolutie veranderingen aan het voltrekken zijn in ons denken over de kerk. "Tegenover het stellige spreken over de kerk in het verleden signaleer ik in vrijgemaakte kring stilzwijgen en verlegenheid op dit punt (...) Aangezien het vroegere spreken onvoldoende is geëvalueerd en er geen alternatief is geformuleerd, zijn we er nog altijd aan gebonden en heeft eenieder het recht ons erop te beoordelen". Kuiper houdt ook vol dat er meer aan de hand was dan hier en daar een ontsporing. Hij wijst 'bijvoorbeeld' op de "uitspraak van de synode van Amersfoort-West (1967) dat 'zij die in de stroom van Christus' kerkvergaderende activiteit willen worden meegenomen zich met de vrijgemaakte kerken hebben te verenigen'". De Christelijke Gereformeerde vragen over onze kerkvisie berusten op meer dan anecdotes en ervaringen.

Hoe groot is de radiostilte?

Ik wil nu ingaan op een aantal aspecten van de boven weergegeven discussie. Allereerst Kuipers verwijt dat er een stilzwijgen is ontstaan. Is dat wel waar? De geschiedenis overziend is er in de jaren zestig druk gediscussieerd over het recht van de Vrijmaking. En over onze opstelling naar andere kerken toe. Dit spitste zich vooral toe op onze houding ten opzichte van de 'synodaal' Gereformeerde Kerken. Daarnaast kwam de kerkvraag via een andere invalshoek

KERNREDACTIE:

DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP,
DRS. A.C.H. DE BRUIJNE.

OVERIGE REDACTIELEDEN:

DR. E.A. DE BOER, DRS. B. BOS,
DRS. I.D. HAARSMAN, DRS. P. HOUTMAN,
PROF. PR. B. KAMPHUIS,
DRS. B. LUITEN, DRS. K. DE VRIES

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK,
J.M. DE JONG, DR. J. SMELIK,
DRS. H. VELDMAN

REDACTIE-ASSISTENT

H. PRINS, Buiten Nieuwstraat 86-1, 8261 AX
Kampen, Tel. (038) 3331242

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan
De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA Kampen

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.,
Postrekening 406040 t.n.v.,
De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA
Goes. Tel. (0113) 215591.

ABONNEMENT

f 90,00 per jaar: f 49,00 per halfjaar: studenten
f 74,50 per jaar (binnenland). Buitenland:
f 149,00 per jaar (Europa zeepost).
Een abonnement kan per maand ingaan,
maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee
maanden voor het verstrijken van de beta-
lingstermijn (opzegging van jaarabonnement
voor 1 november, van een halfjaarabonnement
voor 1 juni).

Losse nummers f 2,05 (excl. Porto)

De Reformatie is op cassette verkrijg-
baar bij de Stichting Bralectah
Tel. (0521) 515946

ADVERTENTIES:

Prijs f 0,95 per mm. Contracttarief op aan-
vraag

Zonder schriftelijke toestemming van de
uitgever is het niet toegestaan artikelen uit
dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

ook vaak ter sprake, namelijk wanneer het ging om het kerkgebonden lidmaatschap van gereformeerde organisaties. Daar is toen veel over gediscussieerd. Waarbij de ontwikkeling duidelijk ging in de richting van het oprichten van kerkgebonden organisaties.

Door de breuk met de 'buitenverbanders' leek even een eind te komen aan alle discussies. 'Leek', want al vroeg in de jaren zeventig was het met name prof. dr. J. Douma die in *De Reformatie* het gesprek over de uitleg van art. 27 t/m 29 NGB heropende. Hij stelde toen al dat er meerdere ware kerken kunnen zijn.

In de jaren tachtig werd het stiller. Weliswaar bleef er discussie over de openheid van gereformeerde instelling zoals het GPV en het ND. Maar de theorievorming rond de kerkvraag zelf stagneerde. Hoe kwam dat? Naar mijn inschatting lag dat aan twee factoren. Ten eerste had Douma voor velen het pleit gewonnen; in de praktijk dachten zij hardop of in stilte verder op zijn spoor. En ten tweede waren de meeste mensen het onderwerp 'kerk' moe, om niet te zeggen zat.

De jaren negentig

Maar dan de jaren negentig. Wanneer Kuiper gelijk heeft, zou het nog steeds stil moeten zijn.

In werkelijkheid is er echter de laatste tien jaren veel geschreven over de betekenis en hantering van de belijdenis over de kerk. Wanneer ik in mijn boeken- en bladencast rondneus, hoef ik niet lang te zoeken om het volgende aan te treffen. Zeker 30 (!) artikelen van C. Trimp in *De Reformatie*, onlangs gebundeld in zijn *Kerk in aanbouw. Haar presentie en pretentie* (Goes 1998). Dit blad gaf ook een themanummer uit, getiteld 'Kerk en organisatie' (3 september 1994). Met name A.L.T. de Bruijne geeft daarin aanzetten tot voortgaande theorievorming over de betekenis en toepassing van de belijdenis inzake de kerk. Hij reageert daarin op

H.J.D. Smit die zich uitvoerig met hetzelfde onderwerp bezighoudt in de GSEV-uitgave *Toekomst voor gereformeerde organisaties* (Barneveld 1994). Dan zijn er, om niet meer te noemen, diverse artikelen en brochures over dit onderwerp, uitgegeven door de Stichting Woord en Wereld. En dr. Hendriks wijst op de uitgave van Deputaten Kerkelijke eenheid, *Werken aan eenheid* (Barneveld 1997).

Hoezo 'stille'?

Dit is zomaar een greep uit het vele wat verschenen is. Tegen de achtergrond van deze opsomming, stel ik mijzelf de vraag: wat beweegt Kuiper om te klagen over een radiostilte? Ik ga ervan uit dat hij heeft gelezen wat werd geschreven. Is hij misschien niet tevreden over de aanpak? Vindt hij misschien dat de uitkomst ons geen stap verder brengt in de door hem gewenste richting? Of mist hij een theologische onderbouwing bij een veranderende kerkvisie? Of gaat het Kuiper erom dat al die artikelen weer particuliere meningen zijn, terwijl de kerken zelf op het niveau van de generale synode dingen hebben recht te zetten? Gezien zijn voorstel om de eerstkomende synode een studiedeputaatschap te laten instellen gaat het hem wellicht om dit laatste.

Wat heeft de synode dan recht te zetten?

Amersfoort 1967 en andere synoden

In reactie op de eerste column van Kuiper wordt door meer dan één gezegd: je moet de kerken beoordelen op basis van de kerkelijke papieren. Kuiper aanvaardt die uitdaging. Hij wijst 'bijvoorbeeld' op de hierboven al aangehaalde uitspraak van de synode van Amersfoort West (1967).

Wanneer je dit onbevangen leest, dan denk je: 'Nou inderdaad, hier heeft Kuiper echt een punt. Wie Christus wil volgen in zijn kerkver-

gaderend werk, moet volgens de synode dus vrijgemaakt worden. Dat gaat ver. Dat riekt naar kerkisme.'

Acta

Ga je vervolgens in de Acta van de bewuste synode op zoek naar de gewraakte zin staat, dan ontdek je na enig zoeken art. 162, op p. 165. Maar dan blijkt: dit is helemaal geen synode-uitspraak, maar een formulering uit de Open Brief. In die brief gaat het onder meer over de taxatie van de Vrijmaking. De brief neemt het op voor de gedachte dat de Vrijmaking een niet noodzakelijke breuk was tussen broeders van éénzelfde huis. Er wordt geageerd tegen een 'vrijmakingsgeloof' waarin de vrijmaking in verband wordt gebracht met art. 28 NGB. "De vrijmaking die tegen confessionele insluipsels en kerkrechtelijke misgrepen en verschuivingen het historisch Gereformeerde karakter van de kerk alhier handhaafde, bewaarde ons zo bij Gods ene kerk op aarde. Zo werd het tot een confessionele aangelegenheid herleid, dat de *bedding van Christus' kerkvergaderende activiteit via de vrijgemaakte kerken loopt. Zodat, dat wie in deze stroom wil worden meegenomen, zich met de vrijgemaakte kerken heeft te verenigen*" (cursivering van mij).

Ik stel vast:

1. deze zinsnede en haar formulering komt van de opstellers van de Open Brief;
2. het gaat hier over de specifieke situatie van de breuk tussen de synodale en vrijgemaakte gereformeerden en over de vraag hoe je het feit en de gevolgen van die vrijmaking waardeert.

De synode van Amersfoort-West 1967 meende één van de opstellers van de Open Brief, ds. B.J.F. Schoep, niet als wettige afgevaardigde te kunnen aanvaarden. Zeker niet alleen om de hierboven aangehaalde zin, maar vooral om wat er in die brief nog volgde. Daarop

diende een buitengewone vergadering van de P.S. Noord-Holland bezwaar in tegen het wegzenden van ds. Schoep. De synode citeerde toen ter verdediging van haar besluit een aantal passages uit de Open Brief. Ook deze passage waarin de noodzaak van blijven op de lijn van de vrijmaking wordt afgedaan als vsijmakingsgeloof en ideologie. In die kwalificaties proeft de synode een afstand nemen van de vrijmaking.

Onjuiste indruk

Waar het mij nu om gaat is dit. Ik vind dat Kuiper op een onjuiste manier met deze zinsnede oingaat.

Ten eerste licht hij die uit haar concrete kontekst (waardering conflict vrijgemaakt - synodaal) en doet het daarmee voorkomen alsof het hier gaat om een algemene uitspraak, tucpasbaar op alle situaties van kerkelijke verdeeldheid.

Ten tweede legt hij de synode van Amersfoort-West een formulering uit de Open Brief in de mond en doet hij het voorkomen alsof deze zin een synode-uitspraak is. In de trant van: de synode overweegt, is van oordeel en spreekt uit...

Door deze aanpak wekt Kuiper bij de lezers van het ND de indruk dat de synode van de vrijgemaakte gereformeerde kerken een dergelijke algemene, op alle kerkelijke verdeeldheid toepasbare uitspraak gedaan heeft. Deze onzorgvuldigheid ondergraaft nu Kuipers stelling dat het 'enige ware-kerk' denken ook in onze kerkelijke papieren is terug te vinden.

Kuiper noemde de uitspraak van de synode van Amersfoort-West overigens een 'bijvoorbeeld'. Dat 'bijvoorbeeld' wil zeggen dat er meer van dergelijke uitspraken zijn. Aan welke denkt Kuiper dan? Als ze er zijn, laat hij ze dan noemen.

Geval van jammer

Wat gebeurt er nu eigenlijk? Kuiper snijdt een zaak aan. De kwestie van het ware-kerk-denken. Een belang-

rijke kwestie. Vervolgens koint hij met argumenten die aanvechtbaar zijn.

Verwarring is er wel. Maar niet een radiostilte, zoals hij stelt.

Wanneer sommigen hem voorhouden dat we onze kerkvisie op de kerkelijke papieren moeten beoordelen, dan gaat Kuiper op die uitdaging in. En komt vervolgens met een voorbeeld dat niet overtuigt.

Mijn vraag is: had Kuiper wel op die uitdaging in moeten gaan? Is het wel waar dat je het kerkelijk leven alleen maar mag beoordelen op basis van de kerkelijke papieren? Ik zie dat anders. In een volgend artikel meer daarover. Om te voorkomen dat de goede intenties van Kuiper door ongelukkig gekozen argumenten al te gemakkelijk van tafel geveegd worden.

Persbericht

curatorium Theologische Universiteit Kampen

Nieuw curatorium aan de slag

Het curatorium dat door de generale synode van Leusden is benoemd om de theologische universiteit "in naam van de kerken te besturen" is op 23 september jl. met haar werk begonnen. Deze eerste vergadering stond in het teken van de personele wisseling die heeft plaatsgehad. Een aantal curatoren is niet opnieuw benoemd omdat hun zittingstermijn was verstreken of omdat zij te kennen gegeven hadden niet benoemd te willen worden. Ds. A. de Snoo sprak als samenroeper hartelijke woorden aan het adres van de afgetreden broeders, te weten ds. C.J. Smelik, ds. A. Kamer, ds. S. Cnossen, ds. P.H.R. van

Houwelingen en de brs. W.G. Burrema, prof.drs. K. Wezeman en J. van Wieringen. Hij memorcerde met dankbaarheid het werk dat zij gedurende langere of kortere periode voor de universiteit hebben gedaan. De rector, prof.dr. C.J. de Ruijter sloot zich daarbij aan en verwoordde de waardering van de universiteitsgerneenschap voor de betrokkenheid van de vertrekkende curatoren. De generale synode benoemde in plaats van de aftredende broeders ds. J.J. Burger, ds. J. Kruidhof, ds. C.J. Mewe, ds. P. Niemeijer, prof.dr.ir. P.G. Bakker, drs. D. Slot, en br. D. Laan RA. Voorzover zij in de vergadering aanwezig konden zijn heette de president hen hartelijk welkoin en werd door hen het ondertekeningsformulier voor curatoren ondertekend.

De vergadering koos als modera-men: president: ds. A. de Snoo; Secretaris: ds. J. Luiten; assessor: ds. J.W. van der Jagt; assessor: mr. P.T. Pel.

De vergadering sprak over de samenwerking tussen de universiteit te Kampen en die te Apeldoorn. Op een aantal niveaus is intensief contact. Zo worden onder meer docenten over en weer ingezet en is er overleg oin de plannen voor theologisch onderzoek op elkaar af te stemmen. Vanwege de geestelijke verbondenheid tussen beide instellingen en om het gezamenlijk isolement in de theologische wereld dat in de toekomst sterker zal worden is het wenselijk om na te gaan hoe samenwerking kan worden geoptimaliseerd. Dit past in de opdracht van de synode om naast de gezamenlijke vooropleiding "attent te zijn op andere mogelijkheden van samenwerking" (besluit 7c van de generale synode). Met het oog daarop werd een gemengde commissie benoemd die over deze zaken zal rapporteren.

Voor het Curatorium,
J.W. van der Jagt, assessor h.t.

Van God nooit losgekomen

*Van God nooit losgekomen
ben ik; Hij nam mijn hand
en voerde mij in dromen
naar het beloofde land.
Hoe hemels dit bedrijf:
de avond raakt de morgen,
Gods hand raakt aan mijn zorgen,
waar ik ook maar verblijf.*

*Op U kan ik vertrouwen
in moeitevolle tijd,
ook zonder te aanschouwen,
hier in voorlopigheid.
Gij keert het leed, ik kan
met heel mijn zoekend leven
aan U mij overgeven
en aan uw reddingsplan.*

*Genade is verschenen
nu God aan mensen denkt,
de grote hulpverlener
die Jexus Christus schenkt,
zijn langbeloofde Zoon
door wie Hij blinden, doven,
verlost, o Heer, wij loven
U in uw hemeltroon.*

*De groten van de aarde,
zij vallen in het niet
bij Christus' openbaring
wanneer elk oog Hem ziet.
En dit geheim is groot:
het kerkhof hier beneden
bloeit als de hof van Eden,
God wekt ons uit de dood.*

*Zo wil het God de Vader
die ons geschapen heeft
en door zijn Zoon genade
in overvloed ons geeft.
Geloof is het bewijs
van ongeziene dingen.
O Geest, voer ons daarbinnen.
God zij lof eer en prijs!*

Voa Gott will ich nicht lassen BWV 417

Tekst: Ludwigh Helmbold 1563

Melodie: Joach. Magdeburg 1571,

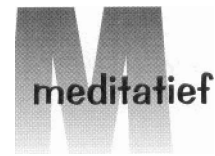
Liedboek 107, 126

Herdichting: Ria Borkent 1996

WAT JE VAN EEN SERAF KUNT LEREN

E.C. Luth

Boven Hem stonden serafs, elk met zes vleugels: twee om hun gezicht te bedekken, twee om hun voeten te bedekken en twee om mee te vliegen

Jesaja 6,2

Slangen?

Jesaja kreeg een kijkje in de hemel. Imposant was toen Gods verschijning.

Maar bij de Heer zag hij ook 'anderen'.

'Serafs' waren boven Hem opgesteld.

Seraf betekent letterlijk 'brandend'. Het staat ook in Numeri 21,6 bij de slangen die Jahwe stuurt om Israël te straffen in de woestijn.

Die slangen zijn brandend, oftewel giftig.

Jesaja gebruikt het woord serafs vaker, in hoofdstuk 14,29 bijvoorbeeld; daar staat 'en haar vrucht zal een gevleugelde seraf zijn'.

Maar daar vertaalt het NBG 'een vliegende draak'.

Net zo vertaalt het NBG het In Jes. 30, 6.

U begrijpt wel dat je dus maar niet zo simpel kunt zeggen dat serafs 'gewoon' engelen zijn.

Op andere plaatsen betekent seraf 'brandende' of 'slang'; 'draak' zelfs.

Sommige uitleggers hebben wel gedacht aan een soort vurige slangewezens.

Mensvormig

Maar ze zullen dan toch ook een mensvormige gedaante gehad hebben, want es is sprake van een gezicht - aangezicht, vs. 2 en van het

pakken van een gloeiende kool met een tang, vs. 6 – dat wijst toch op handen –.

In het boek 1 Henoch worden de serafs weliswaar genoemd in één adem met cherubs en engelen, maar dat boek is apocrief.

En wij zingen dan wel met Gz. 30: 'Zingt serafs, *eng'len* zingt', maar ook dat is geen bewijs.

Toch kunnen we denk ik wel concluderen dat hier hemelse wezens aan het woord komen; ze zijn hier immers heel dicht bij de HERE Zelf.

Tempel en hemels paleis vloeien hier samen.

En het ligt voos de hand om wezens, die zo dicht bij God verkeren en Hem eren met hun lied, met de engelen in verband te brengen.

Twee paar teveel

Genoeg nu over hun wezen.

Hun houding heeft ons meer te vertellen.

Zij die verkeren in Gods nabijheid – dat allicht gewoon zijn – gaan ons voor in diepe eerbied voor Hem.

Teder had zes vleugels, staat er; drie paar dus.

Twee om het gezicht te bedekken; zelfs zij, hemelse wezens die om Hem heen stonden, konden de aanblik van Gods heerlijkheid nauwelijks verdragen.

En twee om de voeten te bedekken; waarschijnlijk is 'voeten' hier, als op diverse andere plaatsen, eufemistisch voor 'je schaamte'.

En twee om te vliegen.

(Door de vleugels vertonen serafs dus enige verwantschap met cherubs, wat ook een reden is om serafs met engelen te associëren). Alleen de twee om te vliegen zijn echt functioneel, zou je zeggen.

Over eerbied gesproken!

Des te sprekender wordt het dus dat ze nog twee paar hebben.

En dat ze die andere twee paar gebruiken om er hun eerbied, hun ontzag en hun schaamte voor Jahwe mee te tonen.

Zijn het engelen, dan zijn ze zonder zonde, maar de aanblik van de HERE God brengt zelfs hen tot uitzonderlijke eerbied en vrees.

Als engelen al zo vol eerbied zijn, hoe zullen wij dan bij de HERE komen?

Ja, hoe ontmoet je de HERE bijvoorbeeld als je gaat bidden.

Doe je dat gedachteloos en blijf je gewoon zitten zoals je zat.

Of neem je bewust een eerbiedige houding aan.

Vaar nooit op routine in je omgang met de levende God.

Routine is funest voor een levende ontmoeting met Hem.

Het is bovendien ook levensgevaarlijk.

Ja, want Hij is heilig.

Ds. E.C. Luth is predikant van de Gereformeerde Kerk van Eindhoven-Best.

LUISTEREN NAAR GENADE

H. Drost

W
wandelen met God

Video

Het begon met de toverlantaarn, daarna keken onze ouders gespannen een hele avond naar stilstaande dia's en wij...wij kunnen onze aandacht er **alleen** bij houden als beelden voorbij flitsen. Veel ouders laten de kinderen uren kijken naar al dat visuele geweld en vanuit die flitsende wereld komen ze in de kerk en zitten zich hier... rot te vervelen: 'saai man – echt niet cool!'. Wat de kinderen zeggen, denken **veel** ouderen: 'wat is er nu aan een kerkdienst? Je wordt veroordeeld tot stilzitten...'
Ja, nu we in het video-tijdperk er moeilijk mee krijgen, kun je de vraag stellen: is het nodig dat er zoveel tijd in een preek gaat **zitten**? is dat zo belangrijk?

Genade

In ons rooms-katholieke verleden kenden **we** beelden in de kerk. Het argument **was**: 'veel mensen kunnen niet lezen, zo kunnen ze via beelden nog wat leren'. Maar dat **was** goedpraten achteraf. Die eredienst drukte Gods Woord **weg**. Het altaar stond in het **midden** en de preekstoel aan de zijkant. Alles **was** gericht op dat altaar: de mens geeft aan God.

De Reformatie van Luther en Calvin is niks anders dan terug naar de genade. Niet de mens geeft aan God, maar God geeft aan de mens. **En** daarom ging het altaar weg en kwam de preekstoel in het midden. Want het gaat er in de kerk niet om dat je **brengt** naar het altaar, maar dat je krijgt vanaf de preekstoel: God is de Gevende. Het gaat om genade. Dat het luisteren een cen-

traal moment is in de gereformeerde eredienst, heeft alles te maken met genade. Want in het spreken van God en het luisteren van ons zit de gedachte dat we het heil ontvangen. We werken ons niet op tot een niveau dat we geschikt worden voor genade. Die weg van het vlees brengt geen heil. Heil komt alleen op de weg van de Geest. Dat is de weg van het krijgen, luisterend krijgen...

De Geest is gegeven

Paulus schrijft aan de Galaten die de weg van het vlees opgingen dat ze eens **terug** moeten denken aan het **moment** dat ze tot geloof kwamen. Laten ze eens terugdenken aan die ingrijpende gebeurtenissen. Was Paulus' boodschap dat ze toch een stuk netter moesten gaan leven en toen ze zichzelf tot een redelijk niveau hadden opgewerkt, was toen de Geest van God gekomen – als een soort beloning?
Was het niet zo dat de boodschap was dat alles, alles al was volbracht? Ging het niet om geloof in plaats van werken? Ze hadden zich niet opgewerkt tot het niveau van de Heilige Geest, maar Hij is in hen neergedaald. Het was niet uit werken van de wet, maar door horen in het geloof. Horen is typerend voor het geloof.

Dat **geldt** voor elke dag in je **leven** als christen. Het mag een luisterend leven zijn. Het mag genieten van genade zijn. Paulus schrijft niet alleen over die eenmalige ervaring **van** verandering, maar **over** het leven in het geloof: **die u de Geest (steeds) schenkt, doet Hij dat uit werken van de wet of het horen van her geloof?**²

Heerlijk zwijgen

Dat is het mooie van de prediking. Je hoeft je niet **op** te werken tot het heil, maar het komt tot je. Het is de weg van de genade: wat Jezus deed, wordt uitgedeeld. Daar zwijgt de gemeente. Het is **namelijk** niet uit werken, maar uit horen. Daarom **is** het heerlijk te zwijgen **onder** een preek, God is aan het Woord. Was Hij het niet die het goedmaakte? Hij heeft wat te zeggen.

Vervreemding?

Wij hebben in het videotijdperk steeds meer moeite met **luisteren**. Maar komt die **moeite** ook er niet uit voort dat we **vervreemd** zijn van genade? Het is niet alleen een probleem van **onze** videotijd. Wat is het probleem van de mms, want in alle tijden al hebben Gods kinderen juist op dit punt ervaren "hoe het vlees met alle geweld de Geest weerstaat."?
Waar is het verlangen naar genade als we aanschikken in de kerkbank om te gaan luisteren? Is er niet vaak meer een hoogmoedig-kritische luisterhouding dan een ootmoedig-verlangende houding? Is er nog **wel** behoefte **aan** en hunkeren naar de woorden die tot je door schuld verslagen hart over verzoening spreken? Is er nog wel de beleving van je eigen onmacht waardoor je beseft dat je enige hoop God is, die wil spreken van je onmacht?
De gemeente die van genade leeft is de gemeente die van luisteren weet!!

¹ Galaten 3 vers 2.

² Galaten 3 vers 5.

³ Maarten Luther in zijn kommentaar op Galaten 3 vers 2

Ds. H. Drost is predikant van de Gereformeerde Kerk van Haren.

achtergronden

In deze artikelen reageren we op de stelling van prof. dr. R. Kuiper (o.a. ND 28 augustus 1999), dat **de visie van de GKV op de kerk (stilzwijgend) veranderd is. We zouden nu zo eerlijk moeten zijn **de** publiek toe **te** geven, liefst door een generaal synodale uitspraak. Die zou neer moeten komen op het belijden van een soort onzichtbare gereformeerde kerk. We stellen hier de vraag aan de orde: is het spreken over zo'n kerk in overeenstemming met de Schriftelijke belijdenis? Wat is eigenlijk naar Gods Woord de kerk? In het vorige artikel hebben we een begin gemaakt met het op een rijtje zetten van wat Gods Woord zegt over de kerk in OT en NT. We leerden de kerk definiëren als een concrete gemeente, markeerbaar, registreerbaar, met als enig (absoluut) kenmerk: de gehoorzaamheid aan het Woord, om het vleesgeworden Woord. Van daaruit zien we ook dat alles wat met dat Woord in strijd is van harte wordt verworpen in die kerk en **de** Gods met tuchtmaatregelen buiten de kerk gezet; de kerk is een éénheid. De kerk blijft ook een per definitie zichtbaar totaal van gelovigen te zijn. Het spreken over een onzichtbare kerk is (Bijbels gezien) net zo logisch als het spreken over een vierkante cirkel. Opvallend is dat de Schrift benadrukt dat de kerk van het NT een regelrechte voortzetting is van die van het OT. Zij is de plaats waar God het heil wil schenken, en waar ieder omwille van zijn zaligheid zich bij moet voegen.**

3. De kerk, dogmatisch

3.1. de eigenschappen van de kerk

We willen in het vervolg enkele, voor de opgeworpen kwestie relevante aspecten, van het onderwerp kerk dogmatisch benaderen. Vanuit de gegevens van de Schrift is de dogmatiek tot een zekere systematisering gekomen van wat God wil leren over de kerk. Duidelijk is geworden (sinds de vierde eeuw¹) dat de gaven die God aan de kerk geeft in te delen zijn in een viertal eigenschappen (attributen, proprietates, notae). Deze zijn door God gegeven en alleen in het geloof helder waar te nemen. De rijkdom van de kerk wordt hierin geëtaleerd. Ook de kerk is in de eerste plaats een zaak van geloof (credo ecclesiam²). Daarnaast valt over een aantal kenmerken (notae, ook wel notae externae³) te spreken. We willen in deze paragraaf de vier eigenschappen van de kerk beschrijven vanuit de gereformeerde dogmatiek. Onder eigenschappen verstaan we de aanduidingen van wat de kerk is. Een kerk die werkelijk kerk is (en daar gaan de notae over) heeft deze vier eigenschappen. Dat is het geheim van de kerk.⁴ Zij hangen onlosmakelijk met elkaar samen. Waar ook maar één van de vier ontbreekt is geen kerk meer.⁵ Van Genderen (en Wentsel) onderscheidt aan de eigenschappen van de kerk drie aspecten: een eigenschap is een door God gegeven realiteit, gave, geschenk; het is ook een opdracht (de kritische functie van de eigenschappen⁶); en een belofte: de volkomen eenheid, heiligheid, katholiciteit en apostoliciteit wordt gerealiseerd op de nieuwe aarde. De eigenschappen zijn descriptief en normatief.⁷

De kenmerken geven aan *waar* de kerk van deze eigenschappen is, c.q. de kerk die in Christus deze eigenschappen heeft, najaagt en in volheid ontvangt op Gods tijd. De eigenschappen rusten op de kenmerken. Waar deze zichtbaar worden kunnen de eigenschappen blijven. Andersom, wie de eigenschappen niet begeert komt in strijd met de kenmerken. De notac en de eigenschappen rijen niet los verkrijgbaar. De notac zijn toegespitste interpretatie van de propriëties. Er valt te spreken *van* een zekere reïficientie van de notac en propriëties. Bij de notac gaai het crom of de kerkelijke dienst meewerkt aan het herderschap van Christus (vergelijk 2 Samuel 7 met Ezechiël 34).⁸

3 I.J. *eenheid*⁹

Een Nederlands schrijver over het onderwerp kerk verkeert in de "bevoorrecht" situatie de complexiteit van dit onderwerp nagenoeg dagelijks existentieel te kunnen beleven. Niet één land vertoont een zo breed gedifferentieerde kerkelijke kaart als zijn vaderland, gepaard met een bijna algehele depreciatie van dit verschijnsel."

De meeste theologen in heden en verleden stemmen in met de gedachte dat de veelheid aan kerken, zoals we die heden waarnemen, niet de praktijk was van de tijd van het Nieuwe Testament en evenmin ligt in de lijn van het onderwijs van de Christus der Schriften. Algemeen wordt het attribueert van de eenheid aan de kerk van Christus toegeschreven, dat ook institutioneel gerealiseerd zou moeten worden." A. Kuypers en H. Bavinck leggen daarop minder accent. Zij (Bavinck in mindere mate) weten ook positieve woorden te spreken over de pluriformiteit van de kerk. Evenwel ontbreekt bij dit alles niet de erkenning dat de veelheid van kerken die zich lieden manifesteert ver verwijderd is van de Nieuwtestamentische normen voor kerkvergadering.]

Het verschijnsel van de "vele kerken" heeft de literatuur over de

kerk en de kerken¹¹ zich vrijwel tot in het oneindige doen uitbreiden. Weinig facetten van dit onderwerp hebben geen aandacht gekregen in een of andere schriftelijke vorm. Het breed kerkelijk spectrum geniet weinig populariteit. In de Angelsaksische wereld kent men eveneens een royale kerkelijke pluraliteit. De aldaar gangbare gedachte van het denominationisme elimineert hier de pijn.¹⁴

De *unitas ecclesiae* is misschien wel de moeilijkst te omschrijven eigenschap van de kerk. Wie eenheid wil toepassen op kerk raakt in verlegenheid. Welke eenheid wordt bedoeld? Er zijn talloze religieuze organisaties die de naam kerk dragen (de naam kerk als uithangbord gebruiken¹⁵). Is de eigenschap eenheid dan niet aanwezig? Maar is er dan überhaupt wel kerk? Is er een onzichtbare eenheid achter alle religieuze genootschappen, of achter een aantal, waarbij dan een ander aantal afvalt omdat niet aan bepaalde criteria wordt voldaan? Maar het begrip onzichtbaarheid verdraagt zich niet met een concreet en tastbaar gegeven als 'kerk'. Kan onzichtbare eenheid heidenen tot geloof bewegen (Johannes 17)?

McGrath stelt dat de eenheid in het zichtbare tot de 16^e eeuw viel te verdedigen. Daarna komt de tijd van de hypothesen (eenheid in het Roomse instituut, in het onzichtbare, platoonse kerkideaal, als eschatologische wens, of organisch, als een boom met vele uiteenlopende takken). Hij komt met een vijfde en wijst voorzichtig op de in alle kerken actieve evangelische beweging.

In de voorgaande paragrafen is beschreven hoe Christus met de nieuwe fase van de kerk begon. Hij is de Eniggeboren Zoon van de enige ware God. Zijn werk straalt eenheid uit, hoewel die zal botsen op zondige gebrokenheid en verdeeldheid. Het ene evangelie overwint dat allemaal. De Geest overwint en smeedt mensen tot eenheid samen. De kerk te Jeruzalem was een eenheid, ook administratief. De leden

waren geteld. Dat sloot een bepaald dynamiek niet uit. Een Ananias en Saffira (Handelingen 5) mogen wellicht als hypocriete leden van die kerk worden getypeerd: wel *in* de kerk, maar toch niet *van* de kerk. De kamerling van Candacé hoorde niet bij de 5000, maar was wel door het geloof in Cliristus ingelijfd. Tegelijk was hij geen lid van de kerk.¹⁶ Christus heeft daarop al geïndiceerd toen Hij Zijn discipelen als Zijn concreet aanwijsbare kudde typeerde en tegelijk sprak over schapen buiten de stal, c.q. de kudde (Johannes 10:16). Dan kan nog gediscussieerd worden over de vraag of Christus daar op bekeerde of onbekeerde uitverkorenen doelde, duidelijk is dat niet alle gelovigen lid van de kerk zijn, en, dat niet alle kerkleden gelovig zijn, *wáár* lid van de kerk zijn. Dit bleek al verschillende keren in het Oude Testament (Rachab, Naäman, bijv.) en dus ook bij de kamerling in het Nieuwe Testament. Benadrukt moet worden dat de kerkvergadering in het Nieuwe Testament plaatsvond door het uitdragen van Christus' Woord. Daar werd ook aan gebonden. Het verkondigen van een afwijkende boodschap werd scherp afgekeurd. Christus vergadert (onvoltooid tegenwoordige tijd!) in de eeuwigheid van het ware geloof.¹⁸

Alle dynamiek neemt niet weg dat de kerk van Christus in het Nieuwe Testament een concreet aanwijsbare, zichtbare eenheid is, gebaseerd op het onverkorte evangelie van Christus. De uitdrukking één kerk (mia ekklesia) is in het Nieuwe Testament een pleonasme.¹⁹ De dreigende scheuringen van 1 Corinthe 11:19 doelen op wanorde als gevolg van de zonde. De kerk is een zichtbare, organisatorische, administratieve eenheid op het fundament van Gods Woord. God's kerk realiseert zich dat er ook gelovigen buiten haar zijn, die ook bouwen op het Woord van Christus, die door hun geloof in Christus zijn ingelijfd en met wie zij in Christus van harte één is, al kent zij die gelovigen niet

(altijd). De Here kent de Zijnen wel. De Nederlandse Geloofsbelijdenis verwoordt het in artikel 27: de kerk is verbreed en verstrooid over heel de wereld. Toch is zij met hart en wil samengevoegd en verenigd in eenzelfde Geest, door de kracht van het geloof. De eenheid is zichtbaar, concreet, institutioneel. Tegelijk is de kerk zich ervan bewust dat er medegelovigen, kinderen van Christus, schapen van Zijn stal zijn, die buiten haar instituut verkeren, buiten het Lichaam van Christus en met wie zij toch met hart en wil één is, in Christus. Zodra de kerk die schapen ontmoet ontplooit zij activiteit om met hen tot tastbare eenheid aan het Heilig Avondmaal te komen, en die kinderen van Christus zullen van hun kant daar aan mee willen werken. Dat is de eenheid van de kerk. Dat geldt ook van ontmoeting tussen kerken. Als een echte kerk een kerk ontmoet die ook op het fundament van Gods Woord wil staan, of door reformatie daarop terugkeert, komt zo'n kerk in de crisis²⁰ om werkelijk kerk te blijven (en dat geldt ook van dat andere instituut) zal zij zich mochten inzetten tot eenheid met die kerk te komen. Er kunnen geen twee of drie kerken van Christus zijn die tegenover elkaar staan, dat is Christus (1 lichaam) verscheuren. De in Christus gegeven eenheid is de drijfveer. Zo kan gesteld worden dat de eenheid niet geconstrueerd, maar bewaard moet worden. Echt kerk zijn is het eigen kerkelijk leven dagelijks reformeren en steeds open staan voor iedere poging tot hereniging met gelovigen uit andere kerken die gehoorzaam worden/zijn. Gescheiden optrekken om ondergeschikte punten is sectarisme. Op één plaats mag maar één kerk zijn. Weinigen hebben zo hartstochtelijk gewerkt aan en gepleit voor eenheid als K. Schilder."

We sluiten ons graag aan bij dit pleidooi van Schilder in zijn zwaar accent op de eigenschap van de eenheid. Zijn uitdrukking "oecumenisch willen" kreeg bekendheid. Hij

noemde dat een primair kenmerk van de kerk.²² Er verscheen een respectabel boekwerk onder de titel *K. Schilder - oecumenicus*. Scherp wees hij de vlucht in het onzichtbare af ten aanzien van de eenheid, in bijv. pluriformiteitsconcepten. Tegelijk distantieerde hij zich van de oecumenische beweging van bijv. de Wereldraad van kerken.²³ Binnen de eenheid kan een bepaalde verscheidenheid (cultisch, etnisch) een plaats hebben, maar dan wel een die binnen het raam van Gods Woord blijft. Anders mag van eenheid niet meer gesproken worden.²⁵ Dat is ook het fundamentele bezwaar tegen een modaliteitenkerk en de leer van de pluraliteit van de kerk. Wentzel²⁶ ziet de schaduwzijden daarvan ook wel (bijv. voor de gemeenschap der heiligen), ook dat de eigen keus voor de modaliteit komt in de plaats van het gehoorzaam buigen voor Gods keus, maar blijft het toch in zekere mate acceptabel vinden. Gesteld moet worden dat pluraliteit geen voedingsbodem is voor geloof, dat is wel de (ongedeelde) waarheid. Het leidt tot (ongeremd) individualisme. Zo'n kerk verdedigt niet meer de waarheid (1 Timoteüs 3:15).

3.1.2 heiligheid

Omdat de Here heilig is moet ook wat hij Hem hoort heilig zijn. De heiligheid van de kerk is, als alle eigenschappen, een gave van God. Hij koos haar uit de wereld (ek-klesia) en verbond de kerk als bruid aan Zich. Juist bij deze eigenschap is duidelijk dat de eigenschappen van de kerk ook opgaven zijn. Gods kinderen hebben dagelijks met hun onheiligheid te strijden om bevrijd te worden van hun zonden, uit eerbied voor de Here, om behouden te worden. Ze vechten daar ook tegen als gevolg van het luisteren naar de Heilige Geest en met het oog op Wederkomst en Laatste Oordeel. Juist deze eigenschap van de kerk is frequent aanleiding tot tuchtbediening (1 Corinthiërs 5). Toch is de kerk heilig in Christus. De Heili-

ge Geest heiligt haar steeds door Woord en sacramenten in Christus' bloed. Ook al hebben de allerheiligsten niet meer dan een klein begin van de gevraagde gehoorzaamheid/heiligheid,²⁷ toch mag de kerk de titel heilig voeren. Het doopsformulier brengt deze wonderlijke realiteit al tot uitdrukking als verzekerd wordt dat in zonden ontvangen en geboren kinderen, die onderworpen zijn aan allerlei ellende, ja zelfs aan Gods eeuwig oordeel, toch (in Christus) ge-heiligd zijn. Dan is de belofte die in de eigenschappen ligt opgesloten tot troost: eens plaatst Christus de kerk voor Zich, stralend zonder vlek of rimpel of iets dergelijks (Efeziërs 5:13-26), de kerk die nu in Christus al heilig is.

3.1.3. katholiciteit

Met deze eigenschap wordt de breedte en de diepte van de kerk aangegeven: gericht op het geheel, in alle opzichten.²⁸ God zoekt door de kerk Zijn Eigen wijde wereld. De kerk is de (nieuwe) mensheid. Ze loopt toch tegen grenzen aan (van ongelof, maar dat is voor de kerk onverdraaglijk.²⁹ Zij legt zich daar niet bij neer. Een kerkganger evenmin als het goed is. Hij beschouwt zijn kerkkeus/gang als de voor alle mensen heilzame. Hij geloof? dat de kerk waar hij bij hoort tot de heilige, algemene christelijke kerk behoort. Het evangelie dat hij daar hoort is katholiek, daardoor de kerk. De kerk van Abraham tot Pinksteren was niet katholiek, ook al was deze eigenschap nooit geheel buiten beeld: Genesis 12:3 (cf. ook het universalisme in bijv. de psalmen). Het gaat om het principe van o.a. gericht zijn op de hele wereld. Daarom was de kerk van Jeruzalem wel katholiek al was die in 1-landelingen 2 niet groter dan Jeruzalem. Johannes 4:21 luidt al de nieuwe periode in. We onderscheiden in kwalitatieve en kwantitatieve katholiciteit (cf. het slot van artikel 27 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis: verspreid en verstrooid over de hele wereld, kwantitatieve

katholiciteit; nochtans één van hart en wil door de Geest, kwalitatieve).

Kwantitatieve katholiciteit ziet op uitgebreidheid, duurzaamheid, continuïteit (want de Here is niet veranderlijk, Jakobus 1:17), transnationaliteit (de mondiale spreiding van de kerk) en transcategorialiteit.³² De kerk streeft naar alle Geestesgaven. De kerk is er altijd geweest, is er, en zal door Gods trouw blijven. Zelfs in de tijd van Achab had de Here nog een ruime volheid aan kerkleden (7000, 1 Koningen 19:18; "omdat Christus een eeuwig Koning is", artikel 27 Nederlandse Geloofsbelijdenis). Ook in de donkere Middeleeuwen was de kerk niet verdwenen. Katholiciteit sluit alle discriminatie uit.

Rij kwalitatieve katholiciteit wordt aandacht gevraagd voor de diepe doelstelling van de kerk: 7ij is gericht op heel de wereld, zonder onderscheid in ras, volk of stand. Voor de troon van God staan mensen uit alle volken, naties en talen, de kleinen en de groten (Openbaring 7:9; 19:5), ook heeft de kerk deel aan de volle waarheid van God en wil zij die uitdragen (Handelingen 20:27). De kerk heeft het universele geneesmiddel voor alle wonden en alle zonden.³³ De term voor deze eigenschap is ook wel 'christelijk', omdat de kerk bouwt op de hele leer van Christus en die integraal wil uitdragen. De Here geeft daartoe Zijn kerk een volheid van gaven (Handelingen 2:1; 1 Corinthiërs 1:7; 12-14). De Koning van de kerk is ook Hoofd over heel de kosmos en over alle terreinen van het teven (Matteüs 28:20; Efeziërs 1:15-23).

We treffen een spreken aan over "graden van katholiciteit".³⁴ Dat verdraagt zich niet met de vanouds gedefinieerde eigenschap van de katholiciteit die een kataholistische eigenschap is. Deze eigenschap is een totale; katholiek of niet. Genuanceerd spreken over katholiciteit is een contradictio in terminis. Wentsel komt van daaruit tot een spreken over rooms-pauselijke

modulatie van katholiciteit. Hij erkent wel dat die tekort doet aan de waarheid. Dit verteert o.i. deze "katholiciteit".³⁵ Katholiek is de kerk omdat en voorzover ze leeft van de volle rijkdom die God haar schenkt.³⁶ Het is betrokken zijn op het werk van de Trinitarische God: heel de schepping, verlossing en heiligmaking.

3.1.4. apostoliciteit

Juist vanwege deze eigenschap is veel discussie met de Rooms katholieke kerk. Voor die kerk ligt de eigenschap katholiciteit vast in de apostolische successie. De opvolger van Petrus, die de apostolische stoel bezet, belichaamt de eigenschap van de apostoliciteit. De kerken van de Reformatie hebben van deze gedachte zich gedistantieerd. Apostoliciteit houdt in dat de kerk zich houdt aan de leer van de apostelen (successio doctrinae). Zij hebben deze leer in confessies vastgelegd. De kerk wordt genoemd naar de laatste openbaring van de Here (door de apostelen). In de fase daarvoor zou van patriarchaliteit gesproken kunnen worden. Apostoliciteit geeft aan dat de Here van mensen gebruik maakt bij de vergadering en in stand houding van Zijn kerk.

In een volgend en afsluitend artikel willen we ingaan op de kenmerken van de kerk, dus de vraag onder ogen zien: waar is de kerk (de kerk van deze eigenschappen, die dus terecht de naam **kerk** draagt) ook vandaag te vinden.

¹ Heyns, J.A. *Dogmatiek*, 377

² Met name K. Schilder heeft dat benadrukt, zie bijv. Dee, J.J.C. K. *Schilder - oecumenicus*, 186; Berkouwer, G.C. *Zoeken en vinden* Herinneringen en ervaringen, Kampen, 1989, 238v.; zie ook Gendren, J. van/Velema, W.H. *Beknopte Gereformeerde dogmatiek*, 629.

³ Härle, W. *Dogmatiek*, 575

⁴ Trimp, C. *Kerk in aanbouw*, 94

⁵ Dee, J.J.C. K. *Schilder - oecumenicus*, 175; Berkouwer, G.C. *De Kerk I*, 157; Kamphuis, B. Katholiek. 62. Genderen, J. van/Velema, W.H. *Beknopte Gereformeerde dogmatiek*, 642 e.v.; Trimp, C. *Ministerium*, 26-36; Balke, W. De eigenschappen van de kerk, 259, het vertaal is geen numerus clausus. Wel hebben alle verdere eigenschappen met deze

vier te maken. Zie nog Noordegraaf, A. De eenheid in Christus, in: *Kerkelijke eenheid* gave eii opdracht, Kampen, 1996, 21.

⁶ Berkouwer, G.C. De kerk II, 19.

⁷ Härle, W. *Dogmatiek*, 575.

⁸ Balke, W. De eigenschappen van de kerk. 259; Jagt, J.W. van der De katholieke kerk. 61-66, 76; Wentsel, B. *Dogmatiek* 4b, h.1; Kamphuis, R. De kerk. 12 stellingen, 407.

⁹ Over de eigenschappen: Dee, J.J.C. K. *Schilder - oecumenicus*, 113v., 121v., 136, 175, 177, 186; Berkouwer, G.C. *Zoeken en vinden*, 70, 238v.; id. *De kerk I*, 10, 33, 36, 127-226; id. *De kerk II*, 8v., 19, 57, 68v., 92v., 102v., 112, 131v., 136v., 140v., 157, 180v., 227 e.v., 231, 234v.; Vallensis, L. "Belijden naar het Woord" I De Nederlandsche Geloofsbelijdenis in het licht der H. Schrift, Zwolle. 1951, ad art. 27; Kamphuis, B. Katholiek; id. De kerk, twaalf stellingen, 407, ook het commentaar op deze stellingen o.a. M.J.C. Blok, 424 die verwijst naar eii instructief artikel over Johannes 17 van H.I. Schilder in diens *Het kerkschip biedt behouden vaart*, 43-77 ("de verhoring van Christus" gebed mogen we vooraf geloven en achteraf zien"), het zou voor G.A. van Veelen zeer verliedend zijn dit nstpl van Schilder te lezen (Veelen, C.A. Belemmeringen van de eenheid, in: *Kerkelijke eenheid* gave en opdracht, Kampen, 1996, 103v.); Trimp, C. De kerk bij A. Kuyper en K. Schilder, 196-200; Runia, K. De ecclesiologie van de Wereldraad, in: Spijker e.a. red., W. van 't De kerk Wezen, weg en werk van de kerk naar reformatorische opvatting, Kampen. 1990. 250-255; Balke, W. De eigenschappen van de kerk, 259-281; Kamphuis, J. *Verkenningen I*, 53v., 63v.; id. *Verkenningen II*, 150, 155; id. De roeping, 53; Trimp, C. *Ministerium*, 26-36; id. *Kerk in aanbouw*, 9, 30, 34, 54-57, 70, 85-90, 93v., 266-270, 282; Faber, J. *Essays*, 72-89 (hij citeert evenals Trimp de definitie van katholiciteit van Cyrillus van Jeruzalem, 75, 40; Trimp, *Kerk in aanbouw*, 56); Vries, W.G. de De katholieke kerk, 8, 10v., 16; Jagt, J.W. van der De katholieke kerk. 80v.; Härle, s.v. Kirche, in: TRE, 293; id. *Dogmatiek*, 575; McGrath, A.E. *Christianity today*, 214-221; Haarsma, F. Kerk als instituut, 164; Genderen, J. van/Velema, W.H. *Beknopte Gereformeerde dogmatiek*, 629, 642-657; Heyns, J.A. *Dogmatiek*, 377-385; Wentsel, B. *Dogmatiek* 4b, 59, 65, 98-102, 233, 261-550 (hij stelt de vraag, wat belemmert de eenheid? Hij noemt dan o.a. ongehoorzaamheid, onderwaarding van het instituut, de opvatting van de rooms katholieke kerk, de pluriformiteitsleer, het modaliteitsconcept dat Wentsel overigens wil aanvaarden als bepaalde dogmata maar veilig zijn, de gedachte van de "vaderlandse kerk"), 736, 783 e.v.

¹⁰ De veelkleurigheid van het kerkelijk spectrum in Nederland toont *Wegwijs in gelovig Nederland* ons in één oogopslag (Hoekstra, E.G./Apenburg, M.H. *Wegwijs in gelovig Nederland* Een alfabetisch beschrijving van Nederlandse kerken en religieuze groeperingen. Kampen. z.j.).

Hocven, J. van der. Wat is de kerk? in: *Sola Fide*, periodiek van de calvinistische studentenbeweging, jrg. 15 (1962), no. 4/5, 8v.. In 1996 verscheen nag een verzamelbundel gewijd aan de roeping tot kerkelijke eenheid in het kerkelijk zo verdeelde Nederland. De schrijvers in deze bundel, uit alle "hoeken en gaten" van kerkelijke Nederland bejveren zich aan te geven dat kerkelijke eenheid een roeping van Christus' wege is (Reek, A. van der e.a. *Het brood dat wij breken* om de eenheid van een verdeelde kerk. Zoetermeer. 1996).

¹¹ In de oecumenische theologie is in het laatste viertal van de 20^e eeuw het streven tot institutionele eenheid, naar een lager prioriteitsniveau verschoven, niet uit overtuiging, maar vanwege de weerbaarheid van de praktijk.

¹² Bavinck, H. *Gereformeerde Dogmatiek*, IV, 347 (God heeft in de eenheid de verscheidenheid liet). Voor A. Bavinck, zie ook Wentsel, B. Dogmatiek deel 4h, 274, 278, die deze gedachte van Bavinck bekritiseert. Wentsel verwijst tevens naar Kuypers typering van de pluriformiteit als stralende dekmantel... (Wentsel, a.n. 735). Kamphuis vermeldt dat Kuiper de pluriformiteit verheerlijkt als een rijkere ontplooiing en hogere levensvorm der kerk. Het Nieuwe Testament is volgens Kuiper een fase die later "organisch" in veelheid moest uitgroeien. Volgens Kamphuis is dit een concept dat Kuiper vaststelde om de veelheid van kerken te verklaren, vóór hij de Schriften opende... Kuiper erkende dat hij zijn gedachte niet in de confessie kon terugvinden, maar die gaf dan ook niet meer dan een momentopname van de theologische ontwikkeling, die van de 16e eeuw. De kerk is sinds die tijd verder gekomen. De waarheid is te rijk om in één vorm tot uitdrukking te komen. Kamphuis bestrijdt het (door C. Veenhof in *Volk van God*, Amsterdam, 1969) geconstrueerde forse verschil al hoe tussn Bavinck en Kuiper: zij waren het eens in een positieve taxatie van de verdeeldheid van de kerk (Kamphuis, J. 'Geen klauw mag achterblijven', in: Deddens, D./Velde, M. te red. *Vereniging in wederkeer*, Barneveld, 1992, 32v., 38; zie ook id., 'Op weg van pluriformiteit naar oecumenisme', in: *De Reformatie*, jrg. 46, nr. 7, 55; Trimp, C. De kerk bij A. Kuiper en K. Schilder, 197v.; Heyns, J.A. Dogmatiek, 379). H. Steen verwijst naar A.G. Honig die pluriformiteit het werk noemt van Hem die veelvormigheid mini (Steen, H. *De kerk*, Kampen, 1936, 122). Overigens treffen we bij Kuiper geen naïef verheerlijken aan van de voor hem actuele kerkelijke situatie. In de manier waarop de pluriformiteit (die historisch tot stand moest komen) tot stand gekomen is valt veel zonde te signaleren (Kuiper, A. *De gemeene gratie*, III, 2^e di., Kampen, z.j., 235). Kamphuis concludeert dat op Kuypers theorie-vorming veel kritiek is uit te brengen. In de praktijk (van zijn breuk niet de Ned. Hervormde kerk in de Doleantie en zijn medewerking aan de Vereniging van 1892 hield hij een kind van God, Kamphuis, J. a.a., 40v.). Zie nog Dec, J.J.C. K. Schilder - oecumenicus, 145, ook noot 168 en Vlijm, J.M. De kerk en de kerken, 46-49 met een positief verhaal over de veelheid van de kerken.

¹³ Zie bijv. Berkhof, H. GODS ÉNE KERK en ONZE VELE KERKEN. Nijkerk, z.j., dat opent met de weergave van een bekend Amerikaans (n.b. 7e nuot 14 hieronder) grapje: één Nederlander een theoloog, twee Nederlanders een kerk, drie Nederlanders een afscheiding. Berkhof schat in dat men in de kerkelijke verdeeldheid berust. Een wat achterhaalde gedachte getuigt het "Samen op weg-proces" in de laatste decennia van deze eeuw en de activiteiten binnen z.g. kleine oecumene. Zie ook noot 10 hierboven.

¹⁴ De denominatie doet zich voor als een tussenform tussen kerk en sekte. Hij heeft, in tegenstelling tot de kerk, geen universele pretentie. Denominationalisme laat 'wettig' (Rössler) kerken naast elkaar bestaan (Laeyendecker, L. s.v. Denomination, in: EKL, 1986 en Rössler, A. s.v. Denomination in: *Evangelisches Lexikon für Theologie und Kirche*, 1992). Balke omschrijft het als het in vrede naast elkaar (laten) bestaan van ker-

ken die elk een deel van de waarheid inbrengen (Balke, W. De eigenschappen van de kerk, 268. Hij wijst dit verschijnsel af). De geschiedenis van het denominationalisme wordt in korte trekken geschetst door M. te Velde in zijn *Puriteins, plural en opgewekt* Hoofddelen uit de kerkgeschiedenis van koloniaal Noord-Amerika (1607-1776), Apeldoorn, 1996. Het is te verklaren uit de diversiteit van de immigranten. Trimp, C. *Kerk in aanbouw*, 270, 278 typeert het denominationalisme als religieuze individualisme, typisch Amerikaans: religieus shopping. Cf. nog Vries, W.G. de De Katholieke kerk, 21; denominationalisme sluit zich aan bij religieuze individualisme; McGrath, A.E. *An introduction in Christianity today*, 217.

¹⁵ Vallensis, L. "Belijden naar het Woord", 136.

¹⁶ Over deze materie treffen we discussie aan: is het mogelijk in Christus ingelijfd te zijn door het geloof (Heidelbergse Catechismus zd. 7) en tegelijk buiten het Lichaam ("lijf") van Christus (de kerk) te staan? M.i. wordt zd. 7 op deze wijze gepresterd meer te zeggen dan daar wordt beoogd. Dat valt aan te tonen met antw. 74, alr daar aan de kinderen wordt gezegd dat ze door de doop bij de kerk worden ingelijfd. Toch zijn ze niet door geloof bij Christus ingelijfd. Hiermee is duidelijk dat het woord inlijven niet concordant moet worden geïnterpreteerd in de Heidelbergse (zie Smit, H.J.D. Gehoorzamen: achter Christus aan!, 86 en Jagt, J.W. van der De Katholieke kerk, 61, 64; id. Inlijving in Christus, in: *De Reformatie*, jrg. 69, nr. 44, 865v.; Vries, W.G. de De Katholieke kerk, 290).

¹⁷ O.a. Dec, J.J.C. K. Schilder - oecumenicus, 111, 128.

¹⁸ Heidelbergse Catechismus antw. 54.

¹⁹ Berkouwer, G.C. *De kerk* I, 33; Borgers, D.H. De beleving van de eenheid in de eigen gemeente, in: *Kerkelijke eenheid* gave en opdracht, Kampen, 1996, 94-101: gekwalificeerde eenheid, 95.

²⁰ Schilder, K. *De Kerk* I, 205, 274, 374, II, 126-128, 261, III, 238, 300v.; over Schilders dynamiisch kerkbegrip: Balke, W. Kuiper, Hoedemaker en Schilder over de eenheid van de kerk, in: *Kerkelijke eenheid* gave en opdracht, Kampen, 1996, 56v..

²¹ Trimp, C. De kerk bij A. Kuiper en K. Schilder, 199v..

²² Men heeft hem verweten hier een vicieuze cirkel van de kerk te hebben geproduceerd (cf. paragraaf 3.2. hieronder). Niet terecht. Oecumenisch willen is niets meer dan de uitwerking van de eerste eigenschap van de kerk: de eenheid. Dat heeft H.J.D. Smit (Smit, H.J.D. Gehoorzamen: achter Christus aan!, 72) niet gezien zodat hij Schilder onterecht aanwreef met het accentueren van het "oecumenisch willen" tekort te doen aan de kerkelijkheid van de kerk (Dec, J.J.C. K. Schilder - oecumenicus, 177; Jagt, J.W. van der Oecumenisch willen, in: *De Reformatie*, jrg. 69, nr. 42; id. Inlijving in Christus, in: *De Reformatie*, jrg. 64, nr. 44; id. De Katholieke kerk, 64; Trimp, C. *Kerk in aanbouw*,

95). Ook Van Genderen heeft hier de intentie van Schilder niet gevat (Genderen, J. van De kenmerken van de kerk, 295). Schilder pleitte voor niet meer dan één kerk op één plaats. Dit is de norm. Dat de praktijk niet altijd aan die norm beantwoordt, heelt ook hij zich gerealiseerd (Schilder, K. *De Kerk* I, 206, 373, 406, II, 208 cf. 206, 249, 415, 434, III, 73-76, 238, 250). Schilders intentie is beter begrepen door W. Balke (Kuiper, Hoedemaker en Schilder over de eenheid van de kerk, 55 e.v.).

²³ De WvK worstelt met het zoeken naar eenheid. Er zijn vier fasen aan te wijzen: de comparative fase, die van de basisformules, de pluralistische extravert ecclesiologische fase en, heden, de conciliaire (Wentsel, Dogmatiek 4b, 315). Ruit, K. De ecclesiologie van de Wereldraad, 250-255; sommige "wereldraadtheologen" stellen dat alleen de armen het ware volk van God zijn.

²⁴ Heyns, J.A. Dogmatiek, 379.

²⁵ Trimp: werken aan de eenheid van de kerk was het levenswerk van K. Schilder (Trimp, C. De kerk bij A. Kuiper en K. Schilder, 193).

²⁶ Wentsel, R. Dogmatiek 4h, 288.

²⁷ Heidelbergse Catechismus zd. 44

²⁸ Matteüs 28:19; Markus 16:15; Openbaring 5:9; 7:9.

²⁹ Johannes 3:16; 1 Timoteüs 4:10; Colossenzen 1:20.

³⁰ Smal, P.J.N. *Die universalisme in die psalms*, diss. V.U.L. Kampen, 1956.

³¹ Noordegraaf, A. Eenheid en waarheid, in: *Kerkelijke eenheid* gave en opdracht, Kampen, 1996, 31

³² Geperforceerde geïntegreerbaarheid moeten kunnen volgens Wentsel, mits niet discriminerend (Wentsel, B. Dogmatiek 4b, 358). Ook is dat verschijnsel (gegrond op het feit dat men in de gemeente waartoe men regionaal of geografisch behoort zich niet thuis voelt) juist in strijd met het geloof in de kerkelijkheid van de kerk. In die eigenschap heiligen we de kerk ook lokaal compleet kerk is (zie het vervolg van onze paragraaf)

³³ Trimp, C. *Kerk in aanbouw*, 57.

³⁴ O.n. Wentsel, B. Dogmatiek 4b, 343, 356

³⁵ Gedetailleerd beschrijft Wentsel in hoc-verre allerlei kerken deelhebben aan de kerkelijkheid. Allerlei kerkelijke crises passeren in dat verband de revue. Rijk bijv. de Vrijmaking van 1944 deed de Synode van de Gereformeerde Kerken tekort aan de kerkelijkheid van de leer, maar hij de "vrijgemaakten" was een tekort aan lijdensbereidheid (h.g. matiek 4h, 431 e.v.). Contra het spreken over genuceerde kerkelijkheid, bij Berkhouwer, J. Kamphuis (Oecumenische utopie, in: *De Reformatie*, weekblad tot ontwikkeling van het gereformeerde leven, jrg. 46, nr. 8, 63).

³⁶ Kamphuis, B. Katholiek

Ds. P.L. Voorberg is predikant van de Gereformeerde Kerk van Emmeloord.

Overweging

heeft u wel eens overwogen om een abonnement op de Reformatie te nemen?

bel: 0113 - 215591

(N.a.v. De 5 talen van de liefde van kinderen, door Gary Chapman)

Mam, mogen we een snoepje? Josien is meestal de eerste die dat soort dingen vraagt. Of hef nu onderweg is naar de vakantiebestemming, of in de supermarkt als je boodschappen doet. De andere kinderen vermaken zichzelf en lezen veel en zijn blij met wat je ze aanbiedt. Maar bij Josien gaat hef initiatief steeds van haar uit. Op de een of andere manier weet ze door haar vraagstelling zelfs bijna de irritatie van haar ouders op te wekken. In de supermarkt vraagt ze om een ijsje, in de boekwinkel of je een Donald Duck voor haar wilt kopen. Als je nef even rustig de krant zit te lezen, vraagt zij: "Wilt u een spelletje met mij doen?" Hef lijkt wel of Josien steeds opnieuw de aandacht op zichzelf wil vestigen. Hoe komt dat toch? Kan ze zich zelf niet vermaken? Ze wordt toch vrijwel netzoals de andere kinderen behandeld. En die dringen toch vrijwel nooit op de manier van Josien aan je op. Josien kijkt vaak hoogst ontevreden als een verzoek van haar wordt afgewezen. En dat moet nog gebeuren, omdat ze zo vaak wat vraagt. Kinderen die vaak, op een manier die bij jou negatief overkomt, je aandacht vragen, is dat een herkenbaar probleem? Wat zou er toch met die kinderen aan de hand zijn? Gary Chapman heeft een waardevol en zeer leeswaardig boek geschreven: 'De 5 talen van liefde van kinderen'. Volgens haar hebben die kinderen een lege liefdestank. En die moet gevuld worden. Gary Chapman is een christenpedagoog uit de Verenigde Staten. In een tweetal artikelen wordt zijn boek beschreven. In dit eerste artikel wordt uitgelegd hoe belangrijk liefde in de opvoeding is en wordt besproken welke de vijf talen van liefde zijn.

Liefde een onmisbare basis

De liefde is voor een mens onmisbaar. Ze is als de zon voor de aarde: het verlicht en verwarmt je leven. Het geeft je leven kleur. Voor de opvoeding van kinderen is liefde het belangrijkste uitgangspunt. Zonder liefde komt er van de hele opvoeding niets terecht. Je kind heeft liefde nodig om te kunnen ontwikkelen.

Liefde, wat is dat eigenlijk? Het is een moeilijk te omschrijven, abstract begrip. Soms wordt het verward met alleen maar verliefdheid. De aanleiding voor verliefdheid is weliswaar de liefde. Maar de liefde is toch meer. Als de verliefdheid stopt, kan dat overgaan in de liefde.

Hij leerde ons **dat** echte liefde dienen is, je kunnen opofferen voor een ander.

Liefde is houden van iemand. Je wilt er dan helemaal zijn voor die ander. In 1 Korintiërs 13 heeft Paulus dat prachtige 'Lied op de liefde' opgetekend. Daar kun je lezen over hoe de liefde eruit ziet. Een belangrijke eigenschap voor de liefde staat ook in dat bekende spreekwoord: liefde maakt blind. Je houdt onvoorwaardelijk van iemand. Ook al is hij of zij de knapste niet, al doet die ander soms zelfs lelijk tegen je, of maakt die ander fouten, dat maakt voor jou dan niets uit. Jij blijft van die ander houden.

Het mooiste voorbeeld van liefde vind je in de Bijbel: Gods onvoorwaardelijke liefde voor ons. Hoe ver we soms bij Hem vandaan kunnen zijn, hoe zeer we ons tegen

Hem hebben verzet en dat vaak nog blijven doen, Hij wil toch met jou verder voor eeuwig. Daar heeft Hij een **enorm** offer voor gebracht. Het liefste wat Hij had nagelde Hij aan een vervloekt stuk hout, omdat Hij wat in je zag. Begrijpen zul je dat nooit, maar Hij wil ons er wel elke dag opnieuw van overtuigen door Zijn Woord.

Wij kunnen veel leren van Gods liefde. Wat een geduld. Wat een genade. Hij leerde ons dat echte liefde dienen is, je kunnen **opofferen** voor een ander. Liefde is ook een arm om je heen, Zijn arm voor eeuwig (ps 103: 5 berijmd). Gods liefde is bij jou zichtbaar geworden door Zijn hand op je voorhoofd bij de doop.

Als je 'de liefdestank van de ander wilt vullen', dan gaaf dat niet voor iedereen op dezelfde manier.

Zijn alles overtreffende liefde mag ons tot voorbeeld zijn in de opvoeding van elke dag. Onvoorwaardelijke aanvaarding van je kind gaat aan de opvoeding vooraf. Dat is tegelijkertijd het opvoeden zelf, het is bepalend voor je houding in de opvoeding van je kind. Opvoeden kan daarom alleen maar slagen als het van begin tot einde gepaard gaat met liefde. Een moeilijke opdracht. We kunnen daar zo makkelijk in falen. Gods liefde gaat daarom nog verder: je mag van Hem steeds opnieuw hulp en steun vragen en verwachten; beloofd is beloofd!

Andere onmisbare elementen die voor de ontwikkeling van een kind van belang zijn: het gevoel van veiligheid en geborgenheid. Ook die twee gevoelens **onttrekken** hun belangrijkste sappen aan de liefde.

Vijf talen van liefde

Maar hoe doe je dat nu: opvoeden vanuit de liefde. Hoe kom je aan de behoefte aan liefde van je kind tegemoet? Niet iedereen heeft zelf-

de behoeften, dezelfde smaak. Dat geldt voor de liefde, zoals voor tal van andere dingen in dit leven. Bijvoorbeeld: om goed te kunnen communiceren is het **belangrijk** dat je **elkaars** taal verstaat. Als ik een nieuw computerprogramma moet inladen en de begeleidende taal is engels, dan kan ik behoorlijk in de problemen komen. Vooral omdat er veel 'vakjargon*' wordt gebruikt. Als ik die taal niet goed begrijp, kan ik belangrijke fouten naakten, waardoor er later veel mis gaat, of het programma werkt helemaal niet. Als ik met mijn kinderen wil communiceren en ik weet niets van hun 'turbotaal' of huidig taalgebruik af, dan gaat er iets mis. We **begrijpen** elkaar niet meer. Datzelfde geldt ook voor de liefde. Als je elkaar liefde wilt bewijzen ('de liefdestank van de ander wilt vullen'), dan gaat dat niet voor iedereen op dezelfde manier, volgens Gary Chapman. Hij ontdekte dat de mensen vijf verschillende liefdestalen kunnen hebben. En aan jou de kunst om de liefdestaal van de ander te ontdekken. In principe **spreekt** elk mens wel alle vijf de liefdestalen tegelijkertijd in meerdere of mindere mate aan. Maar slechts één liefdestaal is de hoofdtaal waardoor de ander zich het meest geraakt voelt. En dat geldt natuurlijk ook voor jezelf. Ook jij hebt je eigen liefdestaal, waardoor jouw tank het meest gevuld wordt. Die taal **moet** je zien te vinden bij de ander. Daarmee kun je het beste zijn of haar liefdestank vullen. Het is alleen niet eenvoudig achter die taal te komen.

Bedreigingen

Een valkuil in de liefdevolle opvoeding is dat je **onbewust** gewend bent vanuit je eigen liefdestaal de ander te benaderen, terwijl die ander misschien wel een heel andere taal heeft waardoor de liefdestank gevuld moet worden. Daardoor kunnen behoorlijke misverstanden in de relatie ontstaan. "Ik heb je toch alle aandacht gegeven", terwijl

de eerste taal van die ander juist lichamelijke aanraking was. Voor de opvoeding is het daarom belangrijk om eerst je eigen liefdestaal te ontdekken en vervolgens die van de ander.

Een andere bedreiging van het opvoeden in liefde is dat die liefde niet onvoorwaardelijk zou zijn. Je geeft alleen liefde om er iets mee te bereiken bij de ander. Dan werkt de liefdestaal ook niet. De ander, en dat geldt zeker voor een kind, voelt dat haarscherp aan. Je doet dan wel je best om een liefdestaal te spreken, maar die taal wordt 'onverstaanbaar' doordat hij het meest op jezelf gericht is. Onvoorwaardelijke liefde is echt uit op de ander. Zoals Christus, ons grote Voorbeeld, onvoorwaardelijk uit was op onze redding voor eeuwig. Zijn Beeld mag onze houding bepalen. Voor de opvoeding is het belangrijk de vijf talen te kennen. Hieronder volgen ze in een kort overzicht.

Voor de opvoeding is het belangrijk om eerst je eigen liefdestaal te ontdekken en vervolgens die van de ander.

---

1. Lichamelijk aanraking.

Dit is een van de krachtigste liefdestalen. Dat geldt niet alleen voor de jongsten. Het blijkt een veel gesproken taal te zijn voor alle leeftijdsgroepen (tot en met je eigen volwassen partner).

Onderzoekers kwamen tot de belangrijke conclusie: baby's die vanaf het allereerste begin veel zijn geknuffeld, gekust, vastgehouden, gekoesterd ontwikkelen een gezonder emotioneel leven dan baby's die het zonder die lichamelijke uitdrukking van liefde hebben moeten stellen. Kinderen hebben in hun eerste levensfase dus veel aanraking nodig. En gelukkig zit dat haast ingebakken in 'het moederinstinct'. Door onze huidige maatschappij wordt momenteel een aanslag op deze natuurlijke lichamelijke aanra-

king gepleegd door het tweeverdienerschap. Als gevolg daarvan moeten kinderen uitbesteed worden. En al is de oppas nog zo goed, er gaat niets boven de echte moeder- en vaderliefde voor het kind. Is het tweeverdienerschap zo in feite niet een keus tussen eigen belang en de ontwikkeling van je kind? Wordt die afweging ook wel voldoende eerlijk gemaakt?

Ook bij het schoolgaande kind is de behoefte aan lichamenlijk aanraking nog steeds aanwezig. Een omhelzing voor je kind naar school gaat, kan er voor zorgen dat je kind emotioneel zekerder de deur uitgaat. En de warme knuffel die je je kind geeft als het thuis komt uit school kan er voor zorgen dat het een rustige avond heeft. En wat kan je kind zich niet heerlijk tegen je aanschuiven als je aan het voorlezen bent. Een goede thuishaven is van groot belang om de lichamenlijke behoefte aan aanraking tot zijn recht te laten komen.

Op latere leeftijd lijken met name de jongens de lichamenlijke aanraking af te wijzen. Niets is feitelijk minder waar. Ze vragen er alleen op een andere manier om: door met je te stoeien, door het sporten, ruw omhelzen e.d.

In de puberteit wordt lichamenlijke aanraking nog moeilijker. Jongens trekken zich van lichamenlijke aanraking terug omdat ze het meisjesachtig vinden. En vaders trekken zich in die periode vaak van hun dochters terug, omdat ze de aanraking niet gepast vinden. Gary Chapman adviseert hierbij: als je je pre-puberale dochter op de toekomst wilt voorbereiden, stop dan niet met aanraken. Zij heeft juist in die fase behoefte aan bevestiging van zijn onvoorwaardelijke liefde. Ook in de puberteit blijft de lichamenlijke aanraking met name ondersteunend, als ze door een moeilijke tijd gaan, of worstelen met een moeilijke schoolopdracht. Dring je tiener echter nooit een lichamenlijke aanraking op. Als je tiener blijft afweren zou je door een vertrouwelijk gesprek er achter moeten zien te komen wat de rede-

nen daarvan zijn. Voor veel kinderen van jong tot oud speelt de lichamenlijke aanraking de belangrijkste rol in de relatie.

Maar als je daar nu als ouder zelf problemen mee hebt. Je durft het niet. Dan is het, als het de belangrijkste taal van uw kind is, toch noodzakelijk zijn daaraan toe te geven. Het kan helpen als je begint met eerst jezelf aan te raken. "Strek om te beginnen uw hand uit en raak uw arm aan. Begin bij de pols en beweeg uw hand langzaam naar de schouder. Wrijf uzelf over de schouder. Doe hetzelfde, maar nu met uw andere hand. Haal nu beide handen door uw haar en masseer uw hoofdhuid terwijl u van de voorkant naar de achterkant gaat. Ga rechtop zitten met uw beide voeten op de vloer en klop op uw benen – dat mag ritmisch als u dat wilt. Leg één hand op uw hunk. Buig daarna voorover en raak uw voeten aan en masseer uw enkels. Ga weer rechtop zitten en zeg: "Zo, ik heb het gedaan. Ik heb mezelf aangeraakt en ik kan mijn kind aanraken." (p 43)

Een goede thuishaven is van groot belang om de lichamenlijke behoefte aan aanraking tot zijn recht te laten komen.

2. Positieve woorden

"Of mijn vader van mij houdt? Jazeker, want hij moedigt me aan als ik voetbal, en na de wedstrijd zegt hij tegen me: Je hebt hartstikke goed je best gedaan."

Liefdevolle woorden zijn een krachtige vorm van communicatie. Een kind plukt zijn leven lang de vruchten van positieve woorden. Op dezelfde manier kunnen negatieve woorden grote wonden, met langdurige nadelige gevolgen, veroorzaken. In hun eerste levensfase zullen kinderen lieve, zachte woorden nog niet begrijpen. Wat dan in ieder geval wel tot ze doordringt is de klank van de stem. Ze proeven

de sfeer. Later kunnen ze je woorden ook begrijpen. Een gebaar kan je woorden bovendien versterken. Rijvoorbeeld: als je tegen je kind zegt: "Ik hou van je", dan spreekt dat nog meer als het gepaard gaat met tedere gevoelens.

Chapman onderscheidt in zijn boek verschillende soorten woorden waarmee we onze liefde naar onze kinderen kunnen uiten. Volgens hem is er sprake van:

- Prijzende woorden. Dat zijn de woorden waarbij we een kind prijzen om wat hij doet. Het gaat hier om zaken die een kind zelf kan beheersen. Overigens, wanneer je een kind te vaak prijst hebben die woorden op den duur minder effect. Ze gaan het mis-schien zelfs van je verwachten.
- Liefdevolle woorden zijn de woorden die het kind waarderen om wie een kind is. Dat kunnen bijvoorbeeld zijn karaktereigenschappen zijn, af zijn vaardigheden. Het zijn zaken die in een kind liggen, maar die hij niet zelf in de hand heeft.
- Bemoedigende woorden. Je wilt je kind door middel van woorden meer 'moed geven'. Als je kind op school zit en leert schrijven spreekt de leerkracht bemoedigende woorden. De juf plakt een plaatje bij het werk en zet een kring om de mooiste letter. Een kind groeit daardoor. Zo is het sterker om als leerkracht bij het werk van kinderen te zetten: 'twintig woorden goed' in plaats van 'zeven fout'. Datzelfde geldt bijvoorbeeld ook voor het leren omgaan met anderen. We zijn als opvoeders vaak geneigd de fouten te benadrukken. Maar het werkt veel sterker als we daarnaast ook de goede dingen noemen. 'Ik zag dat je na die ruzie het weer goed probeerde te maken met Henk. Dat heb je goed gedaan.' De grootste vijand van bemoedigende woorden is de boosheid. Die boosheid breng Je dan ook over op je kind. En dat roept in een kind vaak weer verzet op.

- d. Woorden die leiding geven. Ieder kind heeft een begeleider. Als de ouders dat niet voor ze zijn, zoekt je kind vanzelf een andere begeleider: de tv, de leerkracht, enz.

Een kind plukt zijn leven lang de vruchten van positieve woorden.

Het is daarbij belangrijk dat die begeleiders door positieve woorden de weg wijzen. Je kunt daar als opvoeder soms zo negatief mee omgaan: 'Drink geen alcohol, houd toch eens op met dat gerook, kun je je geld niet beter besteden, niet met elkaar naar bed gaan hoor.' Natuurlijk is het verbieden een belangrijk onderdeel van de opvoeding, maar het is niet het grootste deel. Dan krijgt de opvoeding een negatieve lading. Chapman noemt als voorbeeld hierbij Gods leiding in het paradijs: Adam en Eva mochten heel de schepping gebruiken, van alle planten en bomen eten. Slechts van een boom niet.

Chapman waarschuwt ervoor dat je positieve woorden als "Ik hou van jou" beter niet verbinden kunt met daden. Bijvoorbeeld: "Ik hou van je, als je eerst je kamer opruimt", geeft aan dat je liefde voorwaardelijk is. Dan moet je kind dus eerst aan bepaalde verwachtingen van jou voldoen om door je geliefd te kunnen worden.

Als je moeite hebt met positieve woorden, omdat je er zo weinig aanleiding voor denkt te kunnen vinden bij je kind, neem dan een notitieboekje en schrijf daarin per dag alle positieve dingen op die je kind deed. De negatieve dingen onthoud je blijkbaar toch vanzelf wel.

3. Tijd en aandacht

Het voorbeeld aan het begin van het artikel past wellicht het best bij deze liefdestaal. Een kind met deze liefdestaal kun je nog zo vaak knuffelen of regelmatig positieve woor-

den toevoegen, het blijft om je aandacht vragen. Daarmee wordt haar liefdestank pas echt gevuld. Zelfs haar wangedrag is meestal een poging om meer tijd met papa of mama te kunnen doorbrengen. Negatieve aandacht is voor haar in elk geval beter dan geen aandacht. Bij deze liefdestaal is het van belang dat je gericht tijd en aandacht geeft. Die aandacht moet dan dus ook onverdeeld zijn. Geen andere afleiders in de buurt. Iets anders wat je zelf op dat moment graag zou willen, even schrappen. Je laat daardoor zien dat je je kind echt belangrijk vindt. Op dat moment zelfs de belangrijkste. Je moet daarvoor dan ook afdalen tot het niveau van je kind. Niet alleen letterlijk maar ook figuurlijk even op dezelfde hoogte komen. Voor het kind is het belangrijkste niet wat je samen doet, maar vooral het feit dat je het samen doet.

We leven in een tijd dat een kind het erger vindt dat de tv uit gaat, dan zijn vader.

Chapman doet bij dit onderdeel de onthutsende uitspraak dat we in een tijd leven dat een kind het erger vindt dat de tv uit gaat, dan dat vader er niet is. Dat betekent, volgens hem, dat je kind steeds meer de versterkende invloed van persoonlijke tijd met hun ouders nodig hebben. Anders gezegd: steek meer persoonlijke tijd in je kinderen. Ze hebben je invloed zo hard nodig. Als je meer kinderen hebt, zul je naar gelegenheden moeten zoeken om met elk kind alleen te kunnen zijn. De onderwerpen die je dan ter sprake kunt brengen, zijn de thema's die je in je gezin belangrijk vindt. Positief oogcontact is onmisbaar bij het 'tijd en aandacht' geven. Zorg ervoor dat het plezierig en liefdevol is.

Tijd en aandacht kun je gebruiken om je kind beter te leren kennen. Dat begint soms met je kind te leren hoe hij een bal moet stoppen en

aannemen en met de binnenkant van de voet door moet spelen. Het schept een atmosfeer waaruit spreekt dat je je kind belangrijk vindt. Dat is een voorwaarde om verder te komen.

Kinderen willen graag zogenaamde kwaliteitsgesprekken. Gesprekken waarin ze met hun ouders gedachten en gevoelens delen. Je kind leert dan tegelijkertijd wat nodig is voor een goede communicatie in het verdere leven. Daarom is het ook belangrijk om de tijd te nemen om gezonde gesprekken met ze te voeren, ongeacht hun leeftijd.

Vaak komen zulke gesprekken pas los in de late avond of nacht. Laat je daarbij niet afleiden door andere zogenaamde urgente plannen.

Neem de tijd en luister naar je kind als hij die aandacht nodig heeft. En, als het echt niet anders kan, maak een goede afspraak. Al is dat laatst maar een matig lapmiddel. Echte liefde staat open voor de ander.

Veel jonge mensen lopen tegenwoordig bij hulpverleningsinstanties, omdat ze niet weten hoe ze met hun gevoel moeten omgaan. Zou dat te maken hebben met het feit dat ze niet hun gevoelens en vriendschap hebben kunnen delen met hun ouders?

Er zijn mensen die de kunst verstaan iemand precies die attentie te geven die bij die ander past.

Tijd en aandacht, je raadt het al, heeft alles te maken met tijd. Het vraagt je tijd, niet alleen op het moment van het gesprek, maar ook ervoor en erna. Je hebt als ouder ook de tijd nodig om het te verwerken er over na te denken, iets na te lezen. En verder: hoe frisser je zelf bent, des te meer zul je aan je gezin kunnen geven. Wat is je dat waard? Tijd en aandacht, misschien wel de liefdestaal die het meest onder druk staat in onze maatschappij. Je zult maar het kind zijn, dat die taal als eerste taal heeft...

4. Cadeaus

We zijn als mensen gewend om elkaar kleine attenties te geven bij speciale gelegenheden. Soms zeg je het met een bloemetje of je geeft de ander een cadeautje van het verlanglijstje. Er zijn mensen die de kunst verstaan (ik heb zo'n collega die dat voortreffelijk kan) iemand precies die attentie te geven die bij die ander past. En dat is hartverwarmend. Het gaat bij het geven van cadeaus niet om de grootte of de duurte van het cadeau. Chapman: Hoe je van een 'gewoon' cadeautje een uiting van liefde kunt maken? Dat zit hem vooral in de tijd die je erin steekt. Bijvoorbeeld als je kind een nieuwe broodtrommel nodig heeft, pak hem feestelijk in en geef her bijvoorbeeld tijdens de maaltijd aan tafel aan je kind. Een vraag die voor de komende Sinterklaastijd van belang kan zijn: wat zijn goede cadeaus? Chapman geeft hierbij een aantal tips: "Laat dat in elk geval niet door de overvloedige reclameboodschappen bepalen. Ga zelf naar de speelgoedzaak en onderzoek wat goed speelgoed voor jouw kind in haar/zijn situatie is. Wat voor boodschap gaat er van dit speelgoed naar mijn kind uit? Ben ik het daarmee eens? Wat kan mijn kind van dit speelgoed leren? Zal het effect vooral positief zijn of negatief? Is het speelgoed duurzaam? Zal het mijn kind lange tijd boeien of is hij er zo op uitgekeken? Niet elk speelgoed hoeft educatief te zijn, maar het moet wel een bepaald positief doel dienen in het leven van uw kind" (p. 74). Je kunt kinderen overstelpen met cadeaus. Je ziet dat bijvoorbeeld wel gebeuren als ouders in een echtscheidingsprocedure verwickeld zijn. Het lijkt dan alsof ze de kinderen willen afkopen met cadeaus. Het is in zo'n geval makkelijker om een cadeautje te geven, dan diepgaand over je eigen zwakheden en falen met je kind te spreken. Geef niet te veel cadeaus tegelijk. Ook niet bij verjaardagen. Kinder slaapkamers kunnen soms op wan-

ordelijke speelgoedzaken lijken. Het is beter om je cadeau zorgvuldig uit te zoeken, dan het te gebruiken om er indruk mee te maken op je kind of zijn omgeving. Laat een cadeau een oprechte uiting van liefde zijn, of je het nu zelf gemaakt hebt, of gevonden of gekocht hebt.

De karaktertrekken die u graag in uw kinderen wilt zien, moeten uw kinderen eerst in u zien.

5. Diensbaarheid

De laatste liefdestaal, is de dienstbaarheid. Wat is echte dienstbaarheid? Ouderschap is in feite altijd dienen. Dat dienen vraagt veel van een mens. Daarom moet je als ouder aandacht hebben voor je lichamelijke en emotionele gezondheid. Anders is er voor dienstbaarheid geen ruimte. Door je dienende voorbeeld kan je kind zelf leren dienen. Wij hebben ons dienen uiteindelijk ook geleerd van anderen en dan met name van onze grote Dienaar, die Zijn leven gaf om ons te redden. En wat een dienstbaarheid spreekt er uit het leven van de Here Jezus: Koning zijn in de hoge hemel, naar de aarde komen voor die arme schepsels, op je knieën rondkruipen om hun voeten te wassen, je door hen laten bespotten en bespugen, je aan een kruis laten nagelen, en uiteindelijk voor hen de dood ingaan.

Je toont door dienstbaarheid je liefde aan je kinderen bijvoorbeeld door voor hen dingen te doen die ze zelf nog niet kunnen. Het bed van een kind van vier opmaken is dienen, maar een kind van acht kan dat zelf. Chapman: 'Dienstbaarheid is een middel. Wij dienen onze kinderen, maar wanneer ze er klaar voor zijn, leren we ze hoe ze zichzelf, en daarna hoe ze anderen kunnen dienen.' (85)

Een gevaar is hierbij dat we soms te veel willen dat kinderen zelf hun vaardigheid en zelfstandigheid uitzoeken. Het vraagt van ouders een

stuk dienstbaarheid om het kinderen veel dingen voor te doen, of samen met ze te ontwikkelen. Kinderen hoeven geen kopie van de ouders te worden.

Liefdevol je kinderen dienen betekent ook niet dat je hun slaafje bent geworden. Een slaaf ben je in opdracht van een ander. Dienen doe je vanuit een liefdevol hart. Je geeft aan de ander, het is geen noodzaak. Je wilt dienstbaar zijn aan je kinderen, omdat je wilt dat het evenwichtige volwassenen worden. Bijvoorbeeld: Als jij geïnteresseerd bent in hulp aan vluchtelingen, laat dat dan aan je kinderen zien, vertel erbij wat je bezielt. Ze zullen je dienstbaarheid opmerken en graag volgen. Om de dienstbaarheid over te dragen is het van belang dat je kind zich oprecht geliefd voelt. Houd hun liefdestank gevuld. Als je kind ouder wordt zal hij de waardering voor jouw dienstbaarheid laten merken door het volgen van je gedrag.

We leven in een maatschappij waar vaker de vraag klinkt: "Word ik er beter van?" Dat staat haaks op de dienstbaarheid die je je kinderen wilt leren. Hoe kun je die invloed van de maatschappij ombuigen? Veel hangt daarbij af van je eigen voorbeeld. Hoe sta jij in deze maatschappij als vader of moeder? "De karaktertrekken die u graag in uw kinderen wilt zien, moeten uw kinderen eerst in u zien." (p. 93)

Stel het jezelf als doel dat je je kinderen wilt leren om dienstbaar te zijn, anderen te helpen. Dat leer je je kinderen niet in een dag. Ze leren het van je voorbeeld, ze zien hoe je anderen dient. Geef ze daarbij ook hun eigen verantwoordelijkheden als jou willen helpen bij het dienen. In een volgend artikel zullen we zien hoe je de sterkste liefdestaal bij jouw kind kunt ontdekken. Verder welke actiepunten je kunt opstellen per liefdestaal. Daarnaast nog een korte beoordeling van het boek zelf.

Jetze J.D. Baas is directeur van een gereformeerde basisschoolen mede-hoofdredacteur van het opvoedingstijdschrift 'Aan de hand'.

DWARSLIGGERS IN DE POLDER 2

J. Westert

samenleving

Rond de jaarwisseling 1999 stonden de drie voorzitters van CNV, GMV en RMU samen op het podium. De aanleiding was het cahier 'Voorlopers en dwarsliggers', waarin de geschiedenis van GMV en RMU wordt besproken. De opdracht luidde: 'Wat onderscheidt hen van elkaar?'. Aan het eind van het symposium stelde Prof. Dr. G.J. Schutte vast dat je vijftig jaar geschiedenis niet in één middag overbrugt. Desondanks was een dergelijk gesprek met elkaar nuttig. In deze tweede bijdrage geef ik met name aandacht aan de inbreng en lijn van het GMV.

Vanuit het GMV hebben we de opdracht op het symposium – het onderscheid ten opzichte van elkaar uiteen te zetten – iets anders willen interpreteren. Niet alleen verschillen, maar ook wat bindt is belangrijk. We leven in een tijd, waarin machtsverhoudingen zijn verschoven. Deze veranderingen aan het eind van de twintigste eeuw maken het nodig dat de christelijk sociale beweging zich oriënteert op zijn wortels. En bij dat bronnenonderzoek ontmoeten CNV, GMV en RMU elkaar. Het CNV spreekt in zijn cahier over voorlopers en dwarsliggers.

In de bijdrage tijdens het symposium heeft het GMV zich vooral gericht op het CNV. De relatie met de Reformatorische Maatschappelijke Unie ligt anders. Met de RMU onderhoudt het GMV collegiale Contacten. De RMU bestaat sinds het begin van de jaren tachtig. De achterban bevindt zich vooral in het

meer bevindelijke deel van de reformatorische kerken en er is een verwantschap met de politieke cultuur van de SGP.

Nuldeberaad

In een Nuldeberaad hebben GMV en RMU de afgelopen jaren in een open sfeer op een rij gezet, wat hen gezamenlijk raakt en op welke punten zij samen willen werken. In dat beraad is geconcludeerd dat GMV en RMU de intentie hebben om collegiaal samen te werken, maar dat daaraan ook grenzen zijn. Die grenzen hebben te maken met de organisatiecultuur en vertaling van het gereformeerd sociale gedachtengoed. In een intentieverklaring hebben de besturen van GMV en RMU vastgelegd, dat er naast duidelijke verschillen ook veel is wat uitnodigt om collegiaal samen te werken. Strategisch is het jammer, dat het daarbij moet blijven. Het markeert de posities wel duidelijk,

maar de komende tijd zal blijken of onze organisaties zich deze situatie kunnen permitteren.

Anders ligt het met het CNV. Vanaf de jaren vijftig hebben de wegen van GMV en CNV zich gescheiden. De oprichters van het GMV wilden een veel diepere normering aan het gereformeerde belijden. Het is echter ook het GMV niet ontgaan, dat het CNV anno 2000 zijn eigen traditie analyseert en opnieuw invult. Er is tegen die achtergrond reden om niet alleen in termen van onderscheid te spreken, maar ook te kijken naar wat bindt en gemeenschappelijkheid.

In een tijd, dat christelijke sociale organisaties fuseren en toetreden tot algemene organisaties (VNO-NCW en LTO-Nederland, waarin bijvoorbeeld de CBTB opging) komt de vraag naar organisaties die naast dienstverlening identiteit in hun organisatie willen blijven vormgeven, centraler te staan. Het is goed elkaar daarop te bevragen.

Kantelen

De aangegeven ontwikkeling raakt niet alleen het CNV, maar ook het GMV. Onze verenigingsorganisatie wordt daartoe gekanteld. Er ontstaat een frontoffice (het publieke deel van de organisatie, zichtruimte) die sterk naar buiten gericht en een backoffice (het interne deel van de organisatie, niet gericht op externen) die veel meer als klankbord en denktank moet functioneren.

Dat is ook de reden, dat onze organisatie zich de laatste jaren voortdurend bezighoudt met vernieuwing van het lidmaatschap, zowel organisatorisch, als qua professionalisering en marktgerichtheid, als

ook de wens de eigen gereformeerde uitgangspunten zo te herijken, dat ze ook voor vraagstukken van de twintigste eeuw waardevol zijn om door te geven.

Dat wil liet GMV niet geïsoleerd doen, maar in open gesprek met anderen (RMU, CNV). Ook niet tegen anderen, maar op basis van eigenheid van de gereformeerde lijn. Vanuit een open houding/stijl naar de samenleving, waarbij de norm van het GMV (een fraaier woord dan grondslag) veel meer een toetsing is voor het beleid van de organisatie, dan dat deze bovenal fungeert als piketpaaltje voor het ledenbeleid. Anders gezegd, het is beter dat leden met het GMV spreken en discussiëren over de inhoud van het beleid en de maatschappelijk thema's, dan dat we blijven steken in discussies over het ledenbeleid. Dat laatste is ook niet zo'n bijzonder relevante bezigheid in een tijd waarin het lidmaatschap van een vereniging door leden volstrekt anders wordt beleefd. Leden zijn lid omdat zij het product van het GMV waardevol vinden. Zij zijn lid uit solidariteit, omdat zij dat gereformeerde product niet eens alleen voor henzelf, maar ook voor anderen waardevol vinden. De norm van het GMV moet dan juist in het debat over het inhoudelijk beleid een hoofdrol spelen. Daar willen we ook graag op aangesproken worden en zondig worden gecorrigeerd en daarin voor verdieping zorgen. Overigens zou het GMV het maatschappelijk debat en het gesprek over leefstijlvernieuwing graag weer hoger op de agenda zien in gereformeerde kring. Voor die terreinen is in gereformeerde kring op dit moment te weinig aandacht.

Na dit uitstapje ga ik terug naar het symposium. In het gesprek met het CNV is stilgestaan bij de oprichtingsmotieven van het GMV.

Belijnd denken

Het eerste motief **was** de ervaren vervlakking van de identiteit van de

christelijke vakbeweging. De oprichters van het GMV wilden op basis van bijbel en belijdenis, duidelijker lijnen dan de meer pluriforme uitgangspunten van het CNV. De relativisering van het gereformerd belijden vormde een essentieel oprichtingsmotief, omdat correspondentie daarover met het hoofdbestuur van het CNV op niets uitliep. De GMV'ers van het eerste uur werden strategisch terugverwezen naar de bond, waarvan zij lid waren. Dat was het adres voos hun kritiek.

Die afwijzing heeft ook organisatorische gevolgen gehad en er toe geleid, dat het GMV vanaf de oprichting een ongedeelde structuur kent. Het GMV kent vakgroepen en beroepskringen, zoals het CNV zijn bonden heeft. Maar zij hebben hun plaats binnen een ongedeelde vakverbond. De leden zijn rechtstreeks lid van het GMV. Dat model staat binnen maatschappelijke organisaties aardig in de belangstelling. Het CNV heeft indertijd met de formele afwijzing van de kritiek de organisatiestructuur van het GMV Wezenlijk gunstig beïnvloed.

Dat model is voortgekomen uit de principiële wens, dat leden het hoofdbestuur rechtstreeks moesten kunnen aanspreken op het beleid. Dit model is daarnaast op dit moment vooral ook organisatorisch welkom. In een tijd waarin wendbaarheid en flexibiliteit voor de organisaties nodig zijn, is dat strategisch een goede basis. Binnen de vakcentrales is er veel meer strijd over zelfstandigheid van bonden.

Organisatiestructuur

Het tweede oprichtingsmotief was een nadere bezinning op het **uitgangspunt** voor de christelijk-sociale beweging, waar het de samenwerking betrof tussen werkgevers en werknemers. Dat was geen vanzelfsprekendheid voor de ondernemer Pieter Groen en de arbeider Jac. Wijnands, die het GMV oprichtten. Twee tegenpolen, die elkaar vonden in het uitgangspunt dat één zijn in Christus zich niet ver-

draagt met de historisch gegroeide maatschappelijke tegenstelling tussen werkgevers en werknemers, tussen kapitaal en proletariaat. Dat hebben zij vorm willen geven in een structuur, waarin werkgevers en werknemers elkaar - niet vrijblijvend - kunnen ontmoeten. Het GMV draagt al een kleine vijftig jaar het poldermodel intern met zich mee. Dat model is op zijn tijd in de praktijk best lastig, maar het dwingt gelijktijdig om het arbeidsbestel meer te benaderen vanuit een 'samen-uit, samen-thuis principe' dan vanuit een 'het kampenmodel'. Dat laatste functioneert in moderne arbeidsverhoudingen overigens zo ook niet meer. Dit model typeert het karakter van het GMV. Het samenwerkingsmodel is echter niet iets om alleen maar te koesteren en te bejubelen. Het model kan wel een uitdaging vormen voor CNV, RMU en GMV om gezamenlijk - in het kader van vormgeving van een hedendaagse maatschappijvisie - dit verder te doordenken.

Grenzen

Door de kleinschaligheid van het GMV zijn er grenzen aan mogelijkheden. Tijdens het congres hebben we vastgesteld, dat het CNV als het gaat om invloed en macht in keel andere omstandigheden verkeert, die wij niet hebben kunnen benutten. Dat vraagt om een zekere bescheidenheid. Door zijn kleinschaligheid heeft het GMV zijn kracht niet primair kunnen zoeken in de collectieve vertegenwoordiging en verbanden. Daarom heeft het GMV zich toegelegd op algemene visievorming, individuele dienstverlening en op maatschappelijke toerusting van onze leden. Waar het GMV van het CNV kan leren in het nemen van maatschappelijke verantwoordelijkheid en het meer gericht zijn op participatie, kan dat andersom wellicht gelden in het toerusten van de eigen achterban als beïnvloedende burgers. Van- daag lijken mensen weer behoefte te hebben aan 'spiritualiteit' en het herontdekken van richtinggevende

uitgangspunten voor hun leven, en hun leven in relatie tot anderen. Juist in deze tijd is het waardevol om vanuit een levende christelijke geloofsovertuiging, en daarmee vanuit de bijbel en de belijdenis, voor de leden en de samenleving een bijdrage te leveren. Op dat punt is uiteindelijk het verschil in uitgangspunt met het CNV nog steeds groot. We kunnen elkaar in de praktische uitwerking van een deel van het christelijk-sociaal denken goed ontmoeten. Dat is op het moment dat de verhoudingen zich concentreren op het horizontale vlak. In het bespreken van de verticale relatie komt de spanning in de uitgangspunten van de christelijke organisatie wel degelijk naar voren.

In het cahier wordt gesproken in termen van 'dwarsliggers'. Als dwarsliggers een bijdrage kunnen leveren aan een goed spoor is dat niet eens zo'n onaardige karakterisering.

Met het oog op de 21e eeuw wenst het GMV dat de christenen en de christelijke organisaties, vanuit de geweldige liefde van Christus voor ons, weer een uitstraling krijgen waardoor anderen enthousiast worden door de sfeer die er heerst en daarmee voor de blijdschap van het geloof. Daarover wil het GMV niet alleen met zichzelf in debat zijn, maar graag ook met CNV en bijvoorbeeld de bredere Stichting Christelijke Sociaal Congres. Dat is

een platform waar tal van christelijke organisaties uit het middenveld met elkaar in gesprek.

Jan Westert is algemeen secretaris van het vakverbond GMV

Tekst op diskette ?

de Bunschoter bv
drukkerij

Postbus 10 - 3750 GA Bunschoten-Spakenburg
Tel (033) 299 79 99 - Fax (033) 299 79 98

nieuwtestamentisch Grieks

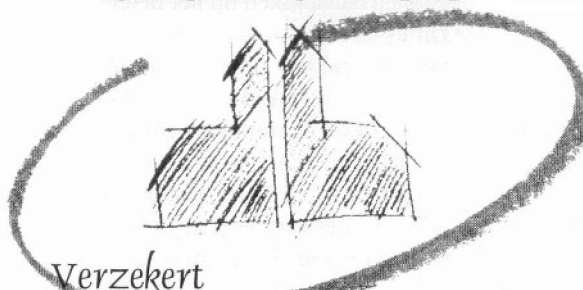
Begin februari 2000 start te Amersfoort opnieuw een **mondeline**, éénjarige cursus, die op zaterdagmorgen wordt gegeven en bedoeld is voor iedere bijbellezer die het **Nieuwe Testament** voor het eerst of opnieuw in de grondtaal wil bestuderen.

Verdere informatie bij de cursusleider:

drs. B. Vuijk, Vivaldiweg 40,
3752 HB Bunschoten,
e-mailadres Bvuijk@hetnet.nl,
tel. 033 298 25 08.

De Beheerders van de **Stichting Greijdanus-Kruithof Fonds** maken bekend, dat voor studerende aan de Theologische Universiteit, Broederweg 15 te Kampen de mogelijkheid bestaat uit genoemd fonds een beperkte toelage te ontvangen. Hiervoor komen allereerst in aanmerking studerende die zich voorbereiden op een promotie. Eventuele verzoeken om in de cursus 1999/2000 een toelage uit dit fonds te ontvangen, dienen voor 13 november 1999 in ons bezit te zijn. Aanvraagformulieren kunt u opvragen bij de administratie van de Theologische Universiteit, Postbus 5026, 8260 GA Kampen, telefoon 038-33121378.

donatus

Verzekert
van Avondmaalstel tot Zadeldak
alles onder uw kerkelijk dak!

Verzekerd zijn bij Donatus is een geruststellend gevoel.

Al sinds 1825 dé verzekeraar voor uw kerkelijke eigendommen,
maar ook voor al uw andere verrekeringsaangelegenheden.

Vraag vrijblijvend onze brochure of offerte of maak een afspraak voor
een vrijblijvend persoonlijk gesprek.

Postbus 500
5240 AM Rosmalen

donatus

Hoff van Hollandlaan 8
Tel. 073 5221700 - Fax 073 5221717

GELOOFWAARDIG VERZEKERD

Lied 174: 'IK ZAG EEN NIEUWE HEMEL ZICH VERHEFFEN'

A. de Heer-de Jong

lied van de week

De rubriek Bijbelliederen in het Liedboek wordt afgesloten met zeven liederen die aan Openbaring zijn ontleend. Daarmee is dit laatste bijbelboek een van de 'beter be-deelde' bijbelboeken in deze rubriek; alleen de psalmen, Jesaja en de gezamenlijke evangelieën overstijgen met resp. 10, 13 en 39 liederen het aantal van zeven. Dat Openbaring tot veel liederen heeft geleid, is ook geen wonder; het boek zelf staat vol met liederen én met visioenen die in hymnische taal geschreven zijn. Het lied van deze week, 'Ik zag een nieuwe hemel zich verheffen' is geschreven naar aanleiding van Openbaring 21, 1-4, het prachtige visioen van de nieuwe hemel en de nieuwe aarde en het nieuwe Jeruzalem.

In het begin van de jaren vijftig kreeg de dichter Willem Barnard van de Stichting Van Woensel Kooy de opdracht een aantal liederen te schrijven voor een nieuwe uitgave van de bekende bundel Oude en Nieuwe Zangen. Het werden vijf liederen naar Openbaring 19, 20 en 21 en ze werden opgenomen in de 12de druk van Oude en Nieuwe Zangen (nrs. 88 t/m 92). Ongeveer 10 jaar later publiceerde Barnard vier van de vijf liederen opnieuw, nu in zijn eigen bundel De Tale Kanaäns. Ze kregen als titel mee *Vier apocalyptische liederen (schriftgezingen naar...)*. Het ging om de liederen 'Een stein die niemand stuit', 'Ik zag een grote witte troon', 'Ik zag een nieuwe hemel zich verheffen' en 'Die op de troon zat zeide'. Drie van deze vier werden opnieuw tien jaar later in het Liedboek opgenomen, nl. 111 'Een stem die niemand stuit', 114 'Ik zag een nieuwe

hemel zich verheffen' (beide met een melodie van Adriaan C. Schuurman) en 115 'Die op de troon zat zeide' (melodie uit 1545). Het vierde lied, 'Ik zag een grote witte troon' is te vinden in De Adem van het jaar ('19753, met een melodie van Willem Vogel.

Bruiloft

'Ik zag een nieuwe hemel zich verheffen' is dus geschreven naar Openb. 21, 1-4. Leggen we bijbel- en liedtekst naast elkaar dan zien we dat str. 1 de vss 1 en 2 weergaet, str. 2 is een uitwerking van vs 2b en vs. 3 en str. 3 is vss. 3 en 4.

Maar er valt nog een ding op: Barnard werkt in zijn lied een element breder uit, namelijk het beeld van de bruid en de bruidegom (zie vs. 2). Hij doet dat in str. 2: 'Jeruzalem is als een bruid getreden/ voor God in wit en goud/ en in haar heldre ogen staat een vrede/ door niemand ooit aanschouwd./ Een stem roept in her rond: nu gaat beginnen/ de koninklijke tijd/ de koning zal de koningin beminnen/ die hem is toegewijd'.

Gods dromen

Op dit lied wordt wel de kritiek geuit dat het in het gebruik van beelden te ver gaat: als het over God gaat kun je niet spreken van 'dromen' (str. 1 r. 7). Volgens mij is hier sprake van een vergissing. Deze kritiek gaat uit van de interpretatie van dromen als menselijke dromen die voortkomen uit het onderbewustzijn (en wat droom je 's nachts al niet...), dagdromen, kortom, dromen die 'bedrog' zijn. Maar het woord dromen betekend

meer. Het wordt ook gebruikt om vooruitzicht aan te geven dat de moeite waard is om naar te streven, een doel, een richtingwijzer. Het is mijn droom om.... (Of: 'I had a dream....'). De tweede betekenis komt veel dichterbij het gebruik van 'dromen' in dit lied dan de eerste. Maar zelfs dan gaat het nog om een menselijke droom, waarvan het onzeker is of 'ic ooit gerealiseerd wordt. En daarom is het van belang te beseffen dat het hier over Gods dromen gaat én over de realisatie ervan.

Gods 'dromen' zijn per definitie geen *menselijke* dromen, Gods gedachten en plannen gaan ons menselijk verstand ver te boven. Hier gaat het om datgene wat de Schepper van hemel en aarde ooit voor zich zag, dat waarvan Hij ooit sprak en het was er, dat waarvan hij eens zal spreken en het is er.

De interpretatie van droom als een menselijke droom is hier dus niet eens aan de orde. Hier is sprake van poëtische taal, waarin een alledaags woorden door de context een andere taal gaat spreken. een diepere laag blootlegt.

Vondel

Barnard schreef 'Ik zag een nieuwe hemel zich verheffen' op een bestaande melodie, namelijk de melodie van Adriaan C. Schuurman (1904-1997) bij Joost van den Vondels psalm 23 'd'Almachtig' is mijn Herder en Geleide' (Hervormde bundel 1938 182, Liedboek 13b). Je kunt dus zeggen dat Barnard zijn tekststructuur, via die melodie, aan Vondel ontleende. Het lied bestaat uit vier regelparen, elk bestaande uit een lange en een korte regel (resp. 11 en 6 lettergrepen).

Die afwisseling van kort en lang geeft de tekst een eigen beweging: zeg de tekst maar eens hardop. De melodie van Schuurman volgt deze structuur: de beide regels

lopen steeds in elkaar over, en elke korte regel eindigt met een lange noot. Behalve de eigenzinnige tekststructuur zijn er nog andere elementen

114 *Ik zag een nieuwe hemel zich verheffen*

Naar Openbaring 21:1-4

wijze: d'Almachtig' is mijn Herder en Geleide Adriaan C. Schuurman 1938

1 Ik zag een nieu-we he-mel zich ver-hef-fen,
 een nieu-we aarde ont-stond
 om het ge-heim des le-vens te be-sef-fen,
 niet meer in zee ge-grond.
 Ik zag een stad ver-blin-dend na-der-ko-men,
 een mid-del-punt van feest,
 Je-ru-za-lem, zo-als het in Gods dro-men
 van-ouds moet zijn ge-weest.

2 Jeruzalem is als een bruid getreden
 voor God in wit en goud
 en in haar heldre ogen staat een vrede
 door niemand ooit aanschouwd.
 Een stem roept in het rond: nu gaat beginnen,
 de koninklijke tijd,
 de koning zal de koningin beminnen
 die Hem is toegewijd.

3 De Koning die zijn troon heeft in den hoge,
 houdt bij de mensen hof
 en alle tranen zal Hij van hun ogen
 afwissen tot zijn lof.
 Er zal geen rouw, er zal geen dood meer wezen,
 nergens verdriet meer zijn,
 de eerste dingen werden uitgewezen,
 voorbij ging alle pijn.

W. Barnard, geb. 1920

die deze melodie tot een zeer kleurrijke maken: de vele melismen (meer noten op een lettergreep) en vooral ook het harmonisch verloop van de melodie. Zelfs iemand die niet thuis is in de muziek, merkt en proeft dat er in de regels 5, 7 en 8 iets bijzonders gebeurt, de muziek gaat anders klinken, feestelijker. Insiders zien dat dat komt door de modulatie van d naar F en het spelen met het D-groot in de slotregels die in d-klein staan.

Het samengaan van tekst en melodie is in lied 114 een bijzonder gelukkig samengaan. Het feestelijke, evocatieve karakter van de melodie strookt van a tot z met het karakter van de tekst, sterker nog, versterkt en interpreteert de tekst. Barnard spreekt als het gaat over het samengaan van tekst en melodie graag over een huwelijk; welnu, hier is sprake van een bijzonder gelukkig huwelijk waarbij beide partners het beste in elkaar naar boven halen. Zelfs dat is symbolisch bij een lied als dit.

De melodie is op zich niet gemakkelijk, aanleren vraagt even tijd. Maar de geschiedenis heeft laten zien dat dit een lied is wat mensen direct aanspreekt en daardoor snel en met veel plezier gezongen zal worden.

Gebruik

Het moet niet moeilijk zijn om dit lied een functionele plaats in de eredienst te geven. Steeds als het gaat over het feest van de nieuwe hemel en de nieuwe aarde is dit lied op zijn plek, of dat nu aan de hand van Openbaring is of naar aanleiding van een oudtestamentische heilsprofetie (Jes. 66, 20-22, Jes. 52, 1, Jes. 61, 10). Het past uitstekend in de herfsttijd, bij het uitzien naar de jongste dag. Ook kan het functioneren als avondmaalslied, als een uiting van verlangen naar en vreugde over de bruiloft van het Lam.

A. de Heer-de Jong is musicus en publicist (kerk)muziek en liturgie. Zij woont te Amersfoort.

Geestelijk vitaal blijven

Zo'n dertig jaar geleden was pensionering nog: **gaan** genieten van een welverdiende rust. Dat is tegenwoordig anders, schrijft ds *Pieter Boomsma* in het *Centraal Weekblad* van 15 oktober. Ouderen zijn vaak heel wat fitter en actiever. En veel kerken en organisaties draaien op de inzet van deze vitale vrijwilligers.

Maar wat ook veranderd is, is het idee van de *welverdiende rust*. We hebben ontdekt dat wie gaat zitten om niets te doen, lichainlijk hard achteruit kan gaan. Wie nergens meer voor verantwoordelijk is, kan snel aftakelen. Zet dat nu eens over naar ons *geestelijk leven*. Hoe blijft dat vitaal? Door standaardprocedures te volgen? Ik bedoel zaken als kerkgang (regelmatig, maar niet te vaak), bijbellezen (zoals we dat altijd hebben gedaan en zonder er onszelf vragen bij te stellen naar inhoud en betekenis) en bidden (op de vaste momenten en met de vaste onderwerpen en formuleringen). Als dat er allemaal al van komt, houden deze gewoonten dan ons geloofsleven op peil? Om van groei niet te praten. Lijkt ons christenleven niet te vaak op het – zoals vroeger – gaan wonen in een bejaardenhuis? We zouden nog wel van alles kunnen, maar we laten ons verzorgen – een welverdiende rust. Laat alles maar blijven zoals het altijd geweest is en verontrust ons niet met nieuwigheden en veranderingen. En vraag niet te veel, er is al zoveel. Het beeld dat de bijbel geeft van een christen, is anders. Geen rust, integendeel. Geen gebrek aan verantwoordelijkheden. Geen stilstand. Een christen *is en blijft leerling en leeft dienend*. Ik bedoel niet te zeggen dat er van ons

verwacht wordt dat we altijd bezig zijn, hijgend en hollend. Groei vooronderstelt ook rust. *Mijns inziens* gaat het er om dat we ons inzetten om te blijven bij wat ons geleerd en toevertrouwd is (2 Tfmotetis 3). Dat is *geen stilstand, maar positieve inzet en actie*. Daar ben je dan eigenlijk voortdurend mee bezig. Steeds jezelf afvragend of je zo het beste je Heer van dienst bent en dus de mensen. Niet krampachtig, maar omdat je er plezier in hebt het zo goed mogelijk te doen als christen, als volgeling van Jezus, als mensenkind van God. Plezier om Hem. De ziekte van de kerk is denk ik: *afstandelijke gemakzucht*. Misschien zijn zelfs zaken als secularisatie en godsverduistering wel daaraan te wijten, zijn het verzwakkingen als gevolg van deze ziekte. Dat is een kip-en-ei-vraag Maar wie last heeft van godsverduistering, kan daaraan moeilijker iets doen dan aan gemakzucht. Dit laatste is direct aan te pakken – en dan liefst: om Gods Wil.

Teleurgestelden in de kerk

Door de duivel en door onze zonden wordt er veel *stuk* gemaakt, ook in de kerk, schrijft ds *J. van Amstel* in De *Wekker* van 22 oktober. Dat kan veel teleurstelling brengen.

Wat doe je zelf?

Er zijn nogal wat teleurgestelden in de kerk. De een laat wat van zich horen, de ander lijdt in stilte. Bij de een zit het ook veel dieper dan bij de ander. Maar, zo mag gevraagd worden, heb je wel eens in de spiegel gekeken en ontdekt wie je zelf bent? Of lijkt je meer op de farizeeër, die vanuit de hoogte neerziet op zo'n slecht stelletje mensen, waarmee hij eigenlijk niet van doen wil

hebben? Wie zichzelf leert kennen in Gods licht, door het ontdekkende werk van de Heilige Geest, krijgt de handen vol aan zichzelf, ook al praat hij daarmee hei kwaad van anderen niet goed. Jozef kon zeggen: gij hebt het ten kwade gedacht. Dat blijft staan. Wanneer Petrus de Heere en zijn medebroeders zo teleurstelt door zijn verloochening van de Heere Jezus en de Heiland hem aanziet, gaat hij naar buiten en weent hij bitter... over eigen kwaad. Want wie stellen we zelf teleur in de kerk? Hetzij we dit onachtzaam doen of met meer opzet? Arglistig is ons eigen hart en wat kan een enkel woord doen? Jakobus wijst op het kwaad van de tong, waardoor een grote brand ontstaat. Ook in de kerk. Al kun je zeggen dat vuur het eerst en het meest dor hout aanpakt!

Oplossing

Teleurgestelden zoeken een oplossing. De een wil van kerk veranderen, de ander van kerkverband, de derde verlangt een andere dominee, een vierde zoekt een andere kerkenraad. Maar wat schiet je ermee op? Weggaan lost niets op. Dezelfde mensen kom je onder andere namen ergens anders weer tegen. En je neemt jezelf mee! Maken is meer werk van de boze dan dat het iets opbrengt. Dingen uitpraten kan soms een vrijwel onmogelijke zaak lijken. In bepaalde gevallen kan het nog meer kwaad doen en nog meer schade aanbrengen. Maar wat dan wel? *Als er* Een teleurgesteld in de kerk zou kunnen zijn, dan is het wel de Koning van de kerk. Hij wist waaraan Hij hegon! Maar het betekende voor Hem wel zwaar lijden, wanneer Hij moet klagen: kunt u dan geen uur met Mij waken? Lijden is het wanneer

alle discipelen op de vlucht slaan. Diep lijden betekent het wanneer de voornaamste van de apostelen de Heiland verloochent, uitgerekend op het moment dat Hij zegt: vraag het maar aan Mijn discipelen wat Ik geleerd heb! ! ! Dán zegt Petrus: Hém ken ik niet! Vandaar dat er maar één oplossing denkbaar is: *Zien op Jezus. Ook het volgen van Hem, wanneer Hij Zich niet schaamt voor de Zijnen.* Dit begint met zelf schuld te belijden, steeds te beseffen dat je zondaar bent en ook te „gelooven” dat de kerk uit zondaren bestaat. Waarvoor Jezus de dood inging. Zouden wij dan niet alles over hebben voor die kerk, waarvoor Hij Zijn bloed gaf? Zo leer je ook bidden: Heere, geef dat ik anderen niet 'teleurstel. En vooral dat ik U geen verdriet doe. Bewaar mij hij Uw Woord!

Voringenomenheid bij journalisten

In het *Centraal Weekblad* van 1 oktober schrijft dr M.J. Aalders over de aandacht die in de pers gegeven wordt aan allerlei 'nieuwe' theologische inzichten. Die aandacht is vaak selectief, gezeefd door het 'eigen verhaal' dat de journalisten hadden met kerk en godsdienst:

Toen Kuitert zijn boek over Jezus had gepubliceerd, kopte een dag-

blad 'Kuitert op eenzame hoogte' Er volgde een uitgebreide en loven- de bespreking. Gehéel anders was de reactie van de pers die de rechterflank van de gereformeerde gezindte bedient. Daarmee wordt al direct duidelijk dat de wijze waarop een nieuw boek in de pers gepresenteerd wordt, op zichzelf niets zegt over de kwaliteit van dat boek, laat staan over de waarheid van wat deze af gene theoloog beweert.

Ook de journalisten hebben zo hun 'eigen verhaal' met kerk en godsdienst; hun eigen levensgeschiedenis, hun eigen kerkpolitieke keuzes bepalen de sfeer die rondom een publicatie wordt opgeroepen. En: de pers leeft nu eenmaal van verkoopcijfers, en verkoopcijfers worden bepaald door de mate van sensatie die de krant weet op te roepen bij de lezers. Als gevolg daarvan valt het licht bij voorkeur op die auteurs die opvallen door iets nieuws, niet op die auteurs die wat meer met de tradities verbonden zijn.

Dit alles moet ons toch enigszins op onze hoede doen zijn wanneer we de krant lezen. De uitspraak: 'liegen alsof het gedrukt staat' is in dit verband te sterk, maar alles geloven wat er geschreven staat, of je daardoor laten imponeren, is een ander uiterste.

uit de kerken

Adreswijzigingen e.d.

Vlissingen * *Scriba*: G. Smilde, De Lannostraat 2, 4381 VT Vlissingen.

Beroepbaar*

Kandidaten:

MF. Verhoeff, Heemskerkstraat 91, 8023 VJ Zwolle, 038-4541238
R van Hoek, Oudestrai 78-I, 8261

CT Kampen, 038-3313568
M.O. ten Brink, Kastanjelaan Oost

23, 674¹ DT Lunteren, 0318-486657

J. Haveman, Simon Johannesstraat 13, 8271 TR IJsselmuiden, 038-

3330965
J.J. Drijfhout, Wortmanstraat 38, 8265 AD Kampen, 038-3326239
E.J. Sytsma, Jacob Catsstraat 223, 8265 XP Kampen, 038-3324169
K.F. Dwarshuis, Borneostraat 5, 8022 PA Zwolle. 038-4530790

Verder is beroepbaar

Dr. B.A. Zuiddam, Rutgerskamp 74, 3853 ES Ermelo, 0341-563802
Drs. H. ten Brinke, Boddemate 23, 8014 JJ Zwolle, 038-4659759
Ds. J. Janssen, Wittezoomer 7, 9405 VE Assen. 0592-460352

Eveneens zijn beroepbaar de volgende predikanten:

J. de Wolf, Mignonpad 22, 3816 ET Amersfoort, 033-4728793
P.F. Lameris, Curiestraat 42, 7909 BT Hoozevee, 0528-233481.
A. Scheringa, Sluisstraat 7, 4251 AV Werkendam, 0183-500488
A. Kroezen, Laan van de Eekharst 233, 7823 AE Emmen, 0591-674015

* Nieuwe opgaven en wijzigingen: H.Prins. tel. 038-3331242

Ds. S. Van Amstel

Is t evangelisch?

Opvallend is de groei van evangelische gemeenten. Het enthousiasme, de vrolijkheid in de samenkomsten hebben op velen een aantrekkingskracht. Nogal wat jongeren, worden erdoor geraakt en beïnvloed. Ze hebben het gevoel dat in die kringen een spontanere geloofsbeleving is waar te nemen. Maar is alles wel evangelisch wat zich als evangelisch aandient?

Ing. 64 pag., f 10,-

Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.

Postbus 25, 4460 AA Goes, tel. 0113-215591